

CSABA BÉLA †
ny. egyetemi tanár
Debreceni Egyetem AOK

SIPKA SÁNDOR
professor emeritus
Debreceni Egyetem AOK
sipka.sandor45@gmail.com

MUSZBEK LÁSZLÓ
professor emeritus
Debreceni Egyetem AOK
muszbek@med.unideb.hu
orcid.org/0000-0002-3798-9962

FÉSÜS LÁSZLÓ
professor emeritus
Debreceni Egyetem AOK
fesus@med.unideb.hu
orcid.org/0000-0002-3338-2362
szerkesztő

KESZTYÚS LÓRÁND KÓRÉLETTAN PROFESSZOR, AZ 1951-BEN FÜGGETLENNÉ VÁLT DEBRECENI ORVOSTUDOMÁNYI EGYETEMNEK DÉKÁNKÉNT ELSŐ VEZETŐJE, MAJD KÉTSZER (1959–1963, 1967–1973) ANNAK REKTORA

Kesztyűs Lóránd 1951-ben dékánként első vezetője lett a Debreceni Tudományegyetem Orvostudományi Karából alakult Debreceni Orvostudományi Egyetemnek, amely még két időszakra (1959–1963, 1967–1973) rektorának választotta. Meghatározó szerepe volt az új intézmény intézeti és klinikai infrastruktúrájának bővítésében, a növekvő hallgatói létszámú orvostudományi képzés korszerűsítésében, a tudományos kutatások eredményességének növelésében, a regionális és országos szakmai tekintélyű klinikai betegellátás fejlesztésében, a centralizált pártállami politikai rendszer korlátai között teljesítményalapú, demokratikus intézményirányítás kialakításában. Nemzetközileg elismert kutatási eredményeivel és tudománypolitikai tevékenységével a hazai immunológiai és allergológiai kutatások megalapozója. A Magyar Tudományos Akadémia tagjává választották. Intézetalapító és szervező, tankönyvírói és iskolateremtő munkásságával a kórélettan korszakos jelentőségű professzora. Barátságos, közvetlen és nyitott személyiségének fontos szerepe volt az eredményes, sikeres munkát biztosító intézeti és egyetemi alkotó légkör megvalósulásában. Életpályájának bemutatása volt közvetlen munkatársa monográfiáján alapszik, és tartalmazza három másik professzor (kettő korábbi rektorok) visszaemlékezését.

Kulcsszavak: Debreceni Orvostudományi Egyetem, dékán, rektor, kórélettan, intézet, tankönyvírás, orvostudományi képzés korszerűsítés, elméleti tömb, immunológia és allergológia, tudományos társaságok

LÓRÁND KESZTYÚS, PROFESSOR OF PATHOPHYSIOLOGY, THE FIRST HEAD AS DEAN (1951), THEN TWO TIMES AS RECTOR (1959–1963, 1967–1973) OF THE NEWLY INDEPENDENT UNIVERSITY MEDICAL SCHOOL OF DEBRECEN. In 1951, Lóránd Kesztyűs as dean became the first head of the University Medical School of Debrecen

Beérkezett: 2022. 05. 15.
Közlésre elfogadva: 2022. 08. 15.
Copyright GERUNDIUM

formed from the Faculty of Medicine of the Debrecen University, and then he was elected rector of the institution for two periods (1959–1963, 1967–1973). He had determining roles in the infrastructural extension of departments and clinics, in modernisation of medical education with increased number of medical students, in enhancing productivity of scientific research, in developing clinical service with high regional and national reputation and in shaping a performance based, democratic leadership management under restrictive conditions of a state party centralized political system. His internationally recognised research activity and national science policy achievements led to foundation of immunology and allergy research in Hungary. He was elected to member of the Hungarian Academy of Sciences. Establishing the related department, with text book writing and creating his school of scientists, made him a momentous professor of pathophysiology. His friendly, direct and open personality had an important role in realisation of a succesful leadership and organizational climate at the departmental and institutional level. Presentation of his achievements is based on a monograph of his past co-worker with reflections of three professors (two of them also served as rectors).

Keywords: University Medical School of Debrecen, dean, rector, pathophysiology, department, text book wring, medical education modernisation, theoretical building, immunology and allergy, learned societies

Kesztyűs Lóránd (1915–1979)¹

Csaba Béla²

*Kesztyűs Lóránd
professzor domborműve**

Kesztyűs Lóránd (előneve: Sarkadi) 1915. április 11-én született Sarkadon, akkor Bihar, ma Békés megyei kisvárosban, ahol – városuk nagy és megbecsült szülöttéről – 2001-ben egy emléktáblát avattak és lepleztek le az új rendelőintézet épületének homlokzatán. Édesapja a Debreceni Mezőgazdasági Főiskola ny. rendes tanára volt, akit már 1957-ben elvesztett. Édesanyja, Balogh Margit htb. 1950-ben halt meg. Egyetlen fiútestvére, Kornél jogi doktorátust szerzett és Miskolcon élt. A család nem volt gazdag. 10 hold föld, egy családi ház volt minden vagyonuk. Középkorúit a Keszthelyi Premontrei rendi római katolikus gimnáziumában kezdte, majd

* A rézdombormű Prim Zoltán ötvösmester alkotása. A Debreceni Egyetem Klinikai Központ (korábban a Debreceni Orvostudományi Egyetem, majd a Debreceni Egyetem Orvos- és Egészségtudományi Centrum főépülete) Nagytanácstermében található.

¹ A Debreceni Orvosképzés Nagy Alakjai sorozat 20. füzet (2004, kiadta a Debreceni Egyetem Orvos- és Egészségtudományi Centrum elnöki hivatala), írta és szerkesztette dr. Csaba Béla. Eredeti formában fellelhető: https://www.deenk.hu/hu/dea-gyujtemeny/a_debreceni_orvoskepzes_nagy_alakjai. Jelen közleménybe a monográfia rövidített, alcímekkel tagolt, képekkel és lábjegyzetekkel ellátott változata került (*a szerkesztő megjegyzése*).

² Dr. Csaba Béla (1931–2022), a Debreceni Orvostudományi Egyetem Kórélettani Intézetének nyugdíjas professzora, az MTA doktora, hosszú betegség után 91 éves korában 2022. október 16-án, Debrecenben elhunyt. Kesztyűs Lóránd közvetlen munkatársaként az anafilaxiás shock pathomechanizmusát eredményesen kutatta, oktatási rektorhelyettesként 1968 és 1974 között sokat tett az orvosképzés modernizálásáért.

a Debreceni Református Kollégium gimnáziumában fejezte be. Itt is érettségizett 1932-ben jeles eredménnyel. A gimnáziumban a diák irodalmi önképzőkörben jeleskedett, amire mindig büszkén emlékezett vissza. Innen szerezte alapvető humán műveltségét és körmondatokban fogalmazó, még a tankönyvírásban is felbukkanó „cicerói” körmondatait. Már itt megjegyzem, hogy Kesztyűs Lóránd szép magyarsággal, közérthetően és világosan fogalmazott, beszélt, és tankönyveinek sokaságát is élvezhető olvasmányossággal írta meg. Érettségi után a Debreceni Tisza István Tudományegyetem Orvosi fakultására iratkozott be, ahol 1938-ban doktorált, „cum laude” minősítéssel. 1934-től 1948-ig dolgozott a Went István vezette Élettani és Általános Kórtani Intézetben. Magántanárrá 1943-ban habilitálták, tehát végzése után öt év múlva. Már ez is sokat elmond tehetségéről. Kesztyűs Lóránd nem lehetett szorgalmas, órákat és gyakorlatokat látogató orvostanhallgató, hiszen már 1935-től 1938-ig díjtalan gyakornok volt a Went István professzor által vezetett Élettani Intézetben. 1938-ban – végzése után – nevezték ki díjas gyakornokká. Elmondása szerint egyik-másik, főleg klinikai szigorlataival gyűlt meg a baja. Pl. szülészetből a szigorúan vizsgáztató Kovács Ferenc professzor reggel 8-tól este 6-ig „élesztgette” vele az ún. Ambu-babát, mire Went professzorral konzultálva „elégséges” jellel átengedte szülészetből, megígértetve vele, hogy életében soha egyetlen szülő nőhöz nem nyúl. Nem így történt, de erről majd később. Ez a hallgatói magatartás abban az időben egyáltalán nem volt szokatlan és kirívó, hiszen akik elkötelezetten kutatókká akartak válni, már az adott tárgy szigorlata után, az intézetvezető meghívására dolgozhattak, majd oktathattak az adott intézetben. Furcsa egyetemi évek lehettek akkortájt, mert 1935. május 15-e és szeptember 30-a között a fiatal kutatót tényleges katonai szolgálatra hívták be a 11-ik hajdúezredhez, és tizedesként szerelték le. Majd 1940-ben július 1-től december 6-ig a hatodik bakteriológiai állomáson eleinte Debrecenben, majd Dész-Kolozsvárott teljesített katonai szolgálatot, ahonnan őrmesterként szerelték le. (Erdély visszacsatolása 1940. augusztus 30-án történt.)

Kesztyűs Lóránd 1940-ben megnősült, első felesége Nagy Mária V. évf. orvostanhallgató volt, 1967-ben súlyos betegségben elhunyt. 1948-ban született meg kislánya, Judit, akit mérhetetlenül szeretett. 1972-ben újra nősült. Barabás Klára nyugdíjast vette el feleségül, akivel haláláig boldog házasságban élt. Judit lánya vegyész diplomát szerzett és két unokával örvendeztette meg szüleit, 2003-ban hunyt el. A II. világháború alatt 1944-ben polgári szerződéses orvos volt a debreceni repülőtéren, majd innen a kötelező katonai szolgálat elől megszökve (SAS behívók), 1944. október 7-én Tiszaroff községbe menekült. Miután a Vörös Hadsereg keresztülrobogott a településen, az orvos nélkül maradt községben körorvosként szolgált 1945. márciusáig. Itt kellett levezetni az első szülést, vagyis a kényszer megszegette vele a szülészeti vizsga alkalmából tett fogadalmát. Innen hívta vissza az egyetem Debrecenbe, ahol az átmenetileg vezetés nélkül maradt Élettani és Általános Kórtani Intézet igazgatásával bízta meg Sántha Kálmán rektor. Went professzor ugyanis a front alatt Budapesten rekedt, és 1945 augusztusában tért csak vissza.

Kesztyűs Lóránd visszaérkezésének az Élettani Intézet fiatalabb tagjai (Bagdy Dániel, Szilágyi Tibor, Varga Emil és Nagy János) Varga professzor elmondása szerint³ „nagyon örültek, mert Kesztyűs Lóránd volt akkoriban az élettani rész seniorja, akire a fiatalabb oktatók nagy tisztelettel néztek fel, és aki újra megszervezte az intézet normális munkáját, a hetenkénti referátumokat és az élettan oktatását”. A háború befejezése után az értelmiség jelentős részét ún. Igazoló Bizottság elé citálták akkoriban, és vagy igazolták, ami annyit jelentett, hogy az új rendszerben is dolgozhat, vagy B-listázták, ami súlyos politikai megbélyegzés és sok esetben állásvesztést jelentett. Kesztyűs Lórándot a debreceni V. sz. Igazoló Bizottság 204. sz. alatt igazolta 1945. július 11-én.

A Kórélettani Intézet

1948. január 1-én, miniszteri rendelet alapján az Élettani és a Kórtani Intézetet különválasztották. Went István professzor az Élettani Intézet igazgatását tartotta meg, az Általános Kórtani Intézet élére pedig pályázatot írtak ki. 1948 májusában a magyar kormány az akkor 33 éves Kesztyűs Lórándot nevezte ki egyetemi tanárnak az Általános Kórtani Intézethez, mely 1951-ig az Élettani Intézetben kapott ideiglenes otthont, és 1948–1952-ig az Élettani Intézetben látta el a kórélettan mellett a mikrobiológia és immunitástan oktatását is. 1948-ban az első hároméves terv keretében indult meg az új Kórtani Intézet épületének építkezése, amely 1951. március 1-én nyitotta meg kapuit. 1949-ben az akkori oktatási reform során az Általános Kórtani Intézetet Kórélettani Intézetté szervezték át és a felépült új intézetben helyezték el a Mikrobiológiai és Immunkórtani Tanszékkal együtt, az akkor korszerűnek mondható ötszintes, téglából készült épületben, melynek költségei 5,5 millió Ft-ba kerültek. A Kórélettani Intézet igazgatásával Kesztyűs Lórándot, a Mikrobiológiai Intézet vezetésével pedig átmenetileg egy évre Jeney Endre professzort bízták meg. Ugyancsak Kesztyűs professzor oktatta 10 éven keresztül az orvosi biológiát is, mindaddig, amíg az új Orvosi Biológiai Intézet meg nem alakult.

A fiatal intézményre és vezetőjére nehéz feladatok vártak. Kezdetben az oktatás és a kutatómunka céljaira csak néhány, az Élettani Intézettől átadott vagy kölcsönkért műszer állt rendelkezésre. Az 1951-ben létesült Egészségügyi Minisztérium, valamint a Magyar Tudományos Akadémia újjászervezett Orvosi Osztálya hathatósan támogatta a modern oktatási és kutatási műszerpark kiépítését (20 mikroszkóp, állatműtő, állatház). 1956–1973 között a Kórélettani Intézetben működött a Debreceni Orvostudományi Egyetem elméleti intézeteit is kiszolgáló egyetlen Izotóp Laboratóriuma (vezetője: Kocsár László), amelynek funkcióját az 1973-ban felépült új Elméleti Tömb Központi Kutató Laboratóriumának izotóp részlege vette át. A Kórélettani Intézet alagsorában

³ VARGA Emil, *A Debreceni Orvostudományi Egyetem Élettani Intézetének Története*, DE AOK Élettani Intézet, 2001, 42.

3 × 2 szoba összkomfortos lakás is épült: egy Kesztyűs professzornak, egy Császi József technikusnak és egy Végh András állatműtősnek. A kiköltöztetések után 1974–1975-ben a szolgálati lakásokat átalakították laboratóriumokká és Immunológiai Osztályt szerveztek a Kórélettani Intézet keretein belül. (Vezetője Csaba Béla professor lett.)

*A Kórélettani Intézet.
A háttérben Szülészeti és Nőgyógyászati Klinika, előtte a Kenézy-villa*

Kesztyűs Lóránd 1949 és 1979 között 162 eredeti közleményt publikált. Ezek mellett Fornet Bélával 1962-ben adták ki magyar nyelven az *Allergia* c. könyvet. A Rajka és Korossy által szerkesztett német és angol nyelvű, majd oroszra is lefordított, nagy sikerű, többkötetes allergia monográfia számos fejezetének szerzője, amelyek 1959-ben, illetve 1974–1975-ben jelentek meg. Figyelemre méltó a nívódíjjal kitüntetett, 1967-ben megjelentetett *Nervensystem und Immunität* c. monográfiája (Akadémiai Kiadó), amelyben magyar kutatók közül elsőként foglalta össze saját és munkatársai kutatásait az idegrendszer és immunrendszer kapcsolatáról. Ez a műve – különösen napjainkban – forrásértékű. Nem feledhetjük tankönyvírói tevékenységét sem. Sós József professzorral együtt három átdolgozott kiadásban jelentették meg a *Kórélettan* tankönyvét 1962, 1966 és 1971-ben, majd Sós professzor halála után önállóan is írt egy *Kórélettan* könyvet 1975-ben. E könyv előszavában a következő életfilozófiáját olvashatjuk a kórélettani oktatással kapcsolatban:

„Nemcsak a kegyeleti szempontok, hanem két és fél évtizedes oktatási tapasztalataim is indokolják, hogy ez az új tankönyv... igyekszik minden régi elvünket érvényesíteni, amely szerint a kórélettan nem a belgyógyászat része, hanem minden

szakorvosi ágazatot előkészítő és kiszolgáló általános szaktárgy, régi nagy elődeink felfogásának megfelelően kísérletes és elméleti orvostan. Bőven található tehát a tankönyvben sebészeti, neurológiai, gyermekgyógyászati, nőgyógyászati, szemészeti stb. vonatkozások is, továbbá egyes közegészségügyi és járványtani alapismeretek, sőt még szervezésügyi kérdések is előfordulnak. A molekuláris biológiai szemlélet mellett helyet kaptak mindazok az új fejezetek, amelyek a valóban korszerű orvosi működés kialakításához nélkülözhetetlen alapot jelenthetnek. (...) A kórélettani gondolkodás teszi lehetővé ugyanis, hogy az orvos az összefüggéseket jobban megértse, így könnyítve meg az egészségügy legkülönbözőbb területein a mindennapi munkát. A kórélettan az orvostudományban az a szilárd alap, amelyre szisztematikusan felépíthetők nemcsak mai ismereteink, hanem a jövő kutatások ama új eredményei is, amelyek a megnyugtató orvosi tevékenység biztosítékai a rohamosan fejlődő és alakuló társadalmi igények kielégítésére.”

Itt kell megjegyeznem, hogy Kesztyűs professzor valóban átírta – újabb és újabb fejezetekkel bővítette minden egyes tankönyvét –, és nem egyszerűen reprodukálta a korábbi fejezeteket. Amikor Gagarin űrrepülése megtörtént, már a következő tankönyvében megtalálhatjuk a „Mikroklímás izoláltság és kozmikus sugárzás” kórélettant.

Hársing professzorral közösen posztumusz is megjelent egy tankönyve 1982-ben. A *Kórélettani gyakorlatok* első kiadásának szerkesztését is magára vállalta, amely 1979-ben jelent meg. A jó tankönyvírást kifejezetten kötelességének tartotta. Az volt az elve, hogy minden egyetemi tanár feladata továbbadni az utána jövő orvos generációknak az évtizedek alatt bennük felhalmozódott ismereteket. Külön szerencsés adottsága volt hihetetlen munkabírása, széles általános és orvosi műveltsége, amelyet szemléletileg ötvözni tudott az általános orvosképzés korszerű célkitűzéseivel. A modernség és tárgyi alaposság jellemezte minden tankönyvét. Követői azóta sem tudták meghaladni őt. Tankönyve alapján tanítottak pl. Várnában is, ahol az orvosegyetem kórélettan professzora lefordította Kesztyűs Kórélettani Könyvét. Amikor hozzákezdett a tankönyvíráshoz, meglehetősen rendszeretettel dolgozott. Reggel 5-kor kelt, majd besétálva az intézetbe délelőtt 9 óráig írt. Ezután ellátta az adminisztrációs tevékenységeket. Délben mindig otthon a lakásán ebédelt, majd 1-2 óra pihenés után, du. 4 órától este 9 óráig folytatta a tankönyvírást. Hűséges, intelligens munkatársa, Hegyesi Hajnalka pedig naprakészen legépelte a napi penzumot.

Kesztyűs professzor szeretett oktatni. Előadásai logikusan rendezettek és élvezetesek voltak. Amikor itthon tartózkodott, valamennyi előadást ő tartotta meg, mert gyakran hangoztatta, hogy egy tanszékvezető egyetemi tanárnak ez elsőrendű kötelessége. Kesztyűs professzor fontosnak tartotta, hogy egyetemünkön is megszerveződjék az immunológiai oktatás. 1971 óta a DOTE-n a curriculumba beépített rendszeres elméleti és gyakorlati immunológiai oktatás folyt a kórélettan keretén belül az orvostanhallgatók számára. Dédelgetett álma volt, hogy a Kórélettani Intézet keretében immu-

nológiai tanszék is szerveződjék a Kóréletani Tanszék meghagyásával, amely önálló tantárgyként lett volna hivatott oktatni az immunológiát, és szervezeten biztosítani az immunológus kutatói utánpótlást. Meg-megújuló kezdeményezései, beadványai, szenvedélyes vitái akkor rendre megtörttek az Eü. Minisztérium hivatalnokainak rideg, agresszív visszautasításain, akik centralizált hatalmuk tudatában sokkal jobban tudták eldönteni, hogy milyen modern ismeretekre van szüksége a felnövekvő orvos generációknak, mint az egyetemi képzés sűrűjében élő, tudós oktatóknak. Kesztyűs professornak ez a szellemi öröksége mára már megoldódott az új Immunológiai Intézet megszervezésével⁴ és az immunológia önálló tantárgyként történő oktatásával.

Tudományos munkásság

Went István professzor vezetése mellett, már fiatal orvos korában sikeres kutatásokat végeztek az aminosavak cukorregulációt befolyásoló hatásáról, a zsír és lipid anyagcsere, a koleszterinképződés regulációjáról a májban (Martin Jánossal), valamint a chorda-ingerlés ionháztartást befolyásoló szerepéről a nyálmirigy működésében. Első közleményei 1936-ban jelentek meg, szinte kizárólag német és magyar nyelven.

Varga professzor visszaemlékezése szerint:⁵

„Kesztyűsnek érzéke és érdeklődése egyaránt megvolt a kémia tudományok iránt, s ezért, hogy a tervezett kutatási feladatok megoldásához szükséges kémiai tudás birtokába juthasson, Went professzor 1939–42 között a pécsi Zechmeister László prof intézetébe küldte tanulmányútra fiatal munkatársát, 1942–43-ban, pedig a berlini Collegium Hungaricum ösztöndíját nyerte el és a berlini egyetem Gyógyszertani Intézetében dolgozott, W. Heubner prof vezetése mellett. Ezek az előkészületek vezettek a kemospecifikus antigének kifejlesztéséhez.”

Amikor Starling felvetette, hogy a hormonok nem lehetnek antigének, és Landsteiner különböző kémiai vegyületekkel (haptének) módosította az antigének tulajdonságait, Went és Kesztyűs érdeklődése az „antihormon” anyag előállíthatósága irányába fordult (Antithyreoglobulin, antitiroxin, antiadrenalin). A cél az volt, hogy bizonyítsák, hogy a viszonylag kis molekulájú hormonok is rendelkezhetnek antigén tulajdonságokkal, amennyiben fehérjemolekulákhoz kapcsolják (thyreoglobulin), illetve diazokötésekkel az adrenalint nagyobb fehérjemolekula komplexekhez kötik. A másik cél pedig annak bizonyítása, hogy a keletkezett antitestek hatásosan gátolják a biológiailag aktív hormon-

⁴ A Kóréletani Intézet 2000. július 1-jével Immunológiai Intézetté alakult át, a kórélettan oktatási feladatait részben a Kardiológiai Intézet keretei között létrejött Klinikai Fiziológiai Tanszék vette át (szerkesztő).

⁵ VARGA Emil, *A Debreceni Orvostudományi Egyetem Élettani Intézetének Története*, DE AOK Élettani Intézet, 2001, 28.

hatásokat. Ez a thyroxin esetében sikerült, az adrenalin esetében pedig nem. Hasonló kísérleteket végzett Kesztyűs Várterész Vilmostal, Piribauer Katalinnal és Király Kálmánnal egyes fermentumok (pl. sárgatestferment) hatásainak a gátlására is az ellenük keletkezett antitestekkel. Ez az antitest azonban nem gátolta az enzim működését. Ezután került sor a histaminasobenzol-azofehérjével végzett immunizálási kísérletekre, amelyek azt eredményezték, hogy „a kemospécifikus histamin-antitestek” tengerimalacban meggátolják a halálos anaphylaxiás sokkot. Ezeket a kísérleteket Went és Kesztyűs 1948-ban közölte a *Schweizerischen Medizinischen Wochenschriftenben*.⁶ Ez a cikk nagy visszhangot váltott ki mind a hazai, mind a nemzetközi tudományos életben. Ezek a vizsgálatok alapozták meg a későbbiekben kifejlesztett „Antallerg” nevű készítmény előállítását (Richter Gedeon), amelyet allergiás betegek klinikai gyógyításában is sikeresen alkalmaztak. A klinikai vizsgálatok is azt igazolták, hogy a gyógyszer beszedése jelentősen csökkenti az allergiás eredetű bél-, bőr- és idegbetegségek tüneteit. Ez volt az első példa a világon arra, hogy a mesterségesen előállított kemospécifikus komplex antigének gyógyszerként is alkalmazhatók.

Ebből az időből mindenképpen meg kell említeni Kesztyűsnek azokat a kísérleteit is, amelyeket a *Nature* 1949. januári számában közölt „A myosin és actin antigén aktivitásáról”,⁷ amelyben megállapítja, hogy a contractilis izomfehérjék ellen kutyákban és nyulakban előállított myosin és actin antitestek egyaránt reagálnak actomyosinnal. Ez a megfigyelés a későbbi Varga Emil által vezetett izomkutatásban nagy szerepet játszott. Itt említeném meg, hogy Kesztyűs Adler Péterrel együtt előállított egy novocain-azofehérje vegyületet is, és bebizonyította, hogy egy „novocain túlérzékeny egyén a novocain-azofehérjével szemben is túlérzékeny”... Ha viszont a nyúlban termelt novocain-azofehérje antiszérumot megfelelő arányban keverve 15 percen át 37 °C thermostatban tartás után fecskendezték be a bőrbe, a novocain nem váltott ki túlérzékenységi reakciót.⁸

Az 1950-es években egyre inkább izolálódott a magyar kutatói gárda a nyugati kutatóktól, és pártállami, sőt ideológiai nyomásra egyre inkább előtérbe került az ún. „élenjáró szovjet tudomány” által felvetett kérdésekhez való orientálódás szükségessége. Ezt az is bizonyítja, hogy az *Acta Mikrobiologica és Physiologica*ban megjelent közlemények összefoglalóit az angol helyett orosz nyelvű összefoglalókkal kellett helyettesíteni. Bár abban az időben a magyar kutatók jelentős része egyáltalán nem tudott oroszul sem írni, sem beszélni. 1953-ban az MTA felkérte Kesztyűs Lórándot, hogy a Mikrobiológiai és Járványtani Bizottság ülésén tartson irányadó referátumot „A pavlovi nervizmus az

⁶ WENT ISTVÁN, KESZTYŰS LÓRÁND, *Synthetische Herstellung Eigenschaften und Wirkungen eines Histamin-antigens*, Schweizerischen Med. Wochenschrift, 1948, 78, 1–12.

⁷ KESZTYŰS LÓRÁND, NIKODÉMUSZ SÁNDOR, SZILÁGYI TIBOR, Antigenic Activity of Myosin and Actin, *Nature*, 1949, 163, 136.

⁸ ADLER PÉTER, KESZTYŰS LÓRÁND, SIMON MIKLÓS, Novocainazofehérje alkalmazása a helyi érzéstelenítőkkel szembeni túlérzékenység vizsgálatában, *Orvosi Hetilap*, 1950, 8, 229–230.

immunbiológiában” címmel.⁹ Ebből, az arra a korra jellemző tanulságos előadásból idézek: „Csak a pavlovi fiziológiai út vezethet el az elmondottak szerint az immunfolyamatok általános törvényeinek a megismeréséhez. Nyilvánvaló tehát, hogy ez az út lesz az új immunbiológia vezető irányzata.” Az ideológiai lózungok a diktatúra filozófiai szóhasználatának tökéletesen megfeleltek. Gunyorosan fogalmazott „a nyugati immunbiológia képviselőiről (Doerr R, Landsteiner K.)”, akik eltávolodtak nemcsak az immunbiológia eredeti célkitűzéseitől, hanem általában a praktikus élettől is, pl. „Landsteinernek miközben százával kötögette a különböző aromás és alifás kemospecifikus csoportokat a legkülönbözőbb fehérjékhez, soha sem jutott eszébe olyan kemospecifikus antigént konstruálni, melyben biológiailag is aktív vegyület játssza a kemospecifikus gyök szerepét”. Ez a megállapítás önmagában igaz is lehetne, szemben a Went és Kesztyűs által végzett fentebbi kísérletekkel, csakhogy ekkor még nem volt tisztázva az antigén funkcionális fogalma (haptén, determináns csoport, carrier rész) és ezek funkciója stb. Amikor Kesztyűs a cikkben „ehrichista és virchowista doktrinákról” beszél, szembeállítva azt a nervizmussal és pavlovizmussal, akkor tulajdonképpen ideológiailag ítéli el a nyugati kiemelkedő és úttörő kutatókat. Ezzel az előadással egy időben az 1950-es és 1960-as években viszont Kesztyűs önmaga fog hozzá a pavlovi nervizmus mindenhatóságának a megcáfolásához jól megtervezett és egzakt kísérletekkel, csattanós választ adva saját filozófiája negligálására. Tudományos eredményeit MTA doktori értekezésében foglalja össze 1964-ben, melynek címe: „A perifériás neurotómia és a tartós barbiturát-altatás hatása különböző immunfolyamatokra”. Ebből a munkából is érdemes idézni a legfontosabb gondolatokat és egzakt kísérleteken nyugvó megállapításokat.

„Továbbra is bizonyított, hogy ellenanyagok képződése csak akkor indul meg, ha antigének bekerülnek a vérbe. Az Ag.-ek az immunanyagok képződését nem az idegrendszeren át indítják el, és az idegrendszer károsításával: perifériás neurotomiával az ellenanyagok képződését megakadályozni nem lehet. Legfeljebb az EA-képződés kinetikáját és intenzitását befolyásolják. Ez a hatás nem specifikus.”

A doktori értekezés bevezetőjében árnyaltabban fogalmazza meg az immunitásról mondott korábbi szavait.

„Az immunitás ugyanis a szervezet pavlovi értelmében vett védőberendezéseinek egy része, mindama filogenetikailag kialakult élettani folyamatok összességének a megnyilvánulása, melyek lehetővé teszik a magasabbrendű szervezetek alkalmazkodását az organizmusba bekerült és jelentősebb makromolekuláris (legtöbbször fehérjét is tartalmazó) ingeranyagokhoz.”

⁹ Kesztyűs Lóránd, A pavlovi nervizmus az immunbiológiában, *Magyar Tudományos Akadémiai Biológiai és Orvosi Tudományok Osztályának Közleményei*, 1954, V, 43–61.

Doktori értekezésében Kesztyűs Lóránd felsorolja minden munkatársát, akik az egyes kísérletekben részt vettek (így pl. Csernyánszky Hedvig, Koller Miklós, Salánki János, Kocsár László, Csaba Béla, Szilágyi Tibor, Jókay István, Kávai Mária, Kiss Antónia). Az új izotópos haptengátlásos módszert (Kávai Mária), a radioizotópos módszert (Kocsár László és Csaba Béla) és az enzimgátlásos módszert (Jókay István) a Kórélettani Intézetben dolgozták ki. A cellulárisan fixált ellenanyagok megközelítően kvantitatív meghatározása azért volt jelentős gondolatfelvetés, mert köztudott, hogy a szenibilizáltság mértékét és súlyosságát nem a vérben keringő ellenanyagok mennyisége, hanem a sejtekhez kötött, akkoriban „sessilis”-nek nevezett ellenanyagok kvantitatív viszonyai határozzák meg.

Kesztyűs Lóránd, miután az MTA levelező tagjává választotta (1967), székfoglaló előadást tartott az MTA-n „A Schwartzmann-jelenség pathomechanizmusának a vizsgálata” címmel. Ezt a referátumot 1968-ban közölte az „Orvostudomány” című folyóirat. Ez az endotoxinok által előidézett, majd 8–48 óra után kiváltott és a bőrön haemorrhagiásan necrotizáló reakció pathomechanizmusa – mivel jelentősen eltér az anaphylaxiás jelenségektől – 1924 óta foglalkoztatta az e területet kutatókat. Kesztyűs Lóránd is munkatársaival együtt érdekelt volt e téma tisztázásában (Szilágyi Tibor, Szabó Endre, Kocsár László, Damjanovich Sándor, Csemyánszky Hedvig, Kiss Antónia, Csongor József, Kassay László, Tóth Sándor és Miltényi László). Vizsgálták a cortizon, a hypothermia, a barbiturát altatás hatását a reakció kifejlődésére, és megállapították, hogy míg a perifériás neurotómia hatástalan a Schwartzmann-jelenségre, addig a cortizon és a hypothermia gátolja a reakció kialakulását. Sőt a 30 °C alatti testhőmérséklet jelentősen gátolta a hasnyálmirigyben lokálisan létrehozott Schwartzmann-reakciót is. Fontos megállapítás volt továbbá az is, hogy míg a reakció monoetiológias, addig a kórfolyamat polyszptomás jelenség. Itt közbevetőleg meg kell jegyezni, hogy Kesztyűs professzor a doktori értekezés megvédése után csak elvileg irányította, de aktívan nem folyt bele a Kórélettani Intézetben folyó kutatásokba. Biztosította a kutatási pályázatok sikeres finanszírozását, ugyanakkor a témák megválasztását rábízta az intézetbe nagy számban jelentkező fiatal tehetséges kutatókra. Emellett a tanácsadói, illetve az igen sokoldalú tudománypolitikai és egyetemvezetési funkciók sem tették számára lehetővé a mindennapi kutatásban való szellemi és fizikai részvételt. A részeredmények szintetizálásában azonban mindig nagy aktivitást fejtett ki.

Igen érdekesen és szembetűnően változott meg tudománypolitikai és filozófiai fel fogása az idők folyamán. Míg kezdetben a párt ideológiai elvárásainak megfelelően lözongokkal teletűzdelt tudományos előadásait (lásd 1953), addig már 1970-ben az MTA Orvosi Tudományok Osztályának felkérésére egészen másképpen fogalmazott. Előadásának témája „Az immunológiai kutatásokról” címet viselte. Érdemes ebből az előadásból is néhány gondolatot idézni:¹⁰ „A transzplantatumok védelme az autoimmunbetegségek terápiája során új, a régittől merőben eltérő feladatok megoldásával

¹⁰ Kesztyűs Lóránd, Az immunológiai kutatásokról, *Magyar Tudomány*, 1971, 16, 242–250.

kellett az immunológiának szembenéznie. A régebbi feladat ugyanis a kórokozókkal szembeni maximális védettség előidézése volt, amit az immunválasz erősítése, fokozása útján lehetett elérni. Ez a tendencia vezetett a különböző adjuvánsok megismerésére. Most viszont az ellenanyag termelés csökkentése, sőt az immunválasz kiiktatása is mind elméleti, mind gyakorlati célkitűzés lett, ami a specifikus immuntolerancia és az immunszuppressio fogalmát alakította ki és helyezte a kutatások előterébe. (...) A mikrobiológia segédtudományából az immunológia olyan önálló tudomány ágazattá fejlődött, mely a lehető legszorosabban kapcsolódik a biokémia, a genetika, a patológia alapvető kérdéseire és a molekuláris biológiához.” A célszerű biológiai alkalmazkodás korábbi elméleteivel szemben, korszerűen fogalmazza meg az immunológia fogalmát. „A fejlődés folyamán kialakult immunfolyamatok a gerincesek sejtjeinek szöveteinek kémiai azonosságát, állandóságát biztosítják, megakadályozzák, illetve csökkentik a sejtek önreproduktív kódrendszerének makromolekulák által előidézett vagy az életfolyamatok során külső, belső okokból keletkező variációit, mutációit. Más szavakkal: az immunfolyamatok védik a filo- és ontogenetikai variációs lehetőségek közül kizselektálódott faji-, nemi és individuális kódrendszert még azon az áron is, ha az immunválasz következtében maga a szervezet károsodik, illetve akár el is pusztul.” Ez az összegezés abban az időben, sőt még ma is sok vonatkozásában igen korszerű. Valóban élvezetes és tudományosan megalapozott a jövő kutatási irányait megszabó összegzést tanulhattunk meg Kesztyűs akkori előadásából és felfogásából. Kesztyűs Lóránd utolsó nagy tudományos előadása az MTA akadémiai rendes tagság elnyerése (1976) után, a székfoglaló előadásában hangzott el, ami „A nyúl-IgG fragmentumainak biológiai jelentősége” címet viselte. Ezeket a kutatásokat Csaba Béla, továbbá munkatársai: Rédei Imréné, Kávai Mária és Dezső György végezték. Külön kiemelendők Kávai Mária és Csaba Béla sejtreceptor-kutatásaira irányuló kísérletei ebben a témakörben. Fontos megemlítenem, hogy 1950 óta az immunológia tudománya és módszertana (immunglobulinok fragmentálása papainos-pepszines emésztéssel röntgenkristallográfia, immunelektroforézis, gélelektroforézis, az ellenanyagok radioizotópos jelzése, autoradiográfia, spektrofotofluorimetria, immunhisztokémia, sejtszeparálás stb.) rengeteget fejlődött. A kórélettanon nevelkedő immunológusok viszont – mint Kesztyűs Lóránd is – nemcsak az „in vitro” elérhető eredményekre voltak kíváncsiak, hanem az élő egész szervezetben akarták bizonyítani tudományos felfedezéseiket. Ez abból a szemléletből táplálkozott, amely tudni akarta, hogy az összes fiziológias reguláció működése esetén is bizonyíthatók-e az in vitro elvégzett kísérletek eredményei. Pl. képesek-e az immunglobulin fragmentumok (Fab, Fc) passzív sensitizálni vagy védőhatást kifejteni „in vivo” körülmények között. Ehhez nagy technikai felkészültségre, optimális műszerekre és invencióra volt szükség. Mint említettem, Kesztyűs professzor a feltételeket biztosította, a kutatói munkát pedig rangos szakmai felkészültségével lelkesítette. Ebben az említett cikkében Kesztyűs professzor megállapította, hogy az IgG papainos fragmentumai (Fab, Fc) passzív sensitizálják az állatokat. Míg a Fab-fragmentum önmagában értékelhető biológiai hatást nem fejt ki, addig az

Fc-fragmentum egyaránt gátolja a Schultz–Dalé-reakciót, a passzív cutan anaphylaxiát, sőt a szisztémás anaphylaxiás sokkot is az előzetesen sensibilizált, majd a reakciót kiváltó immunoglobulinokkal szemben. Ezek voltak Magyarországon az első sejtreceptor-kísérletek „in vivo” körülmények között. Kesztyűs professzor három évtizedes vezetése mellett 367 in extenso közlemény, 15 könyv és könyvrészlet foglalta össze a Kórélettani Intézet tudományos produktivitását. A Kórélettani Intézet vonzotta a fiatal tehetségeket. Innen kapták az első tudományos impulzust és indultak útjukra Salánki János akadémikus, Kocsár László professzor, Jávor Tibor egyetemi tanár. Itt termékenyültek meg Dán Sándor és Bot György professzorok gondolatai, és itt szerezték meg első tudományos minősítésüket régi kedves munkatársaim, Damjanovich Sándor akadémikus, Kávai Mária címzetes egyetemi tanár, Muszbek László és Fésüs László akadémikusok, Sipka Sándor professzor – akik ma egyebek mellett egyetemünk kiemelkedő tudósai is, hogy csak a legismertebbeket említsem közülük.

*A Magyar Immunológiai Társaság és a Magyar Allergológia
és Klinikai Immunológiai Társaság megalapítása*

Kesztyűs Lóránd neve elválaszthatatlan a magyar immunológia kialakulásától, megerősödésétől, és a nemzetközi immunológiai vérkeringésbe való bekapcsolásától. Már 1957–1958-ban szükségét látta, hogy a Magyar Mikrobiológiai Társaságon belül megalakítsa az Immunológiai Szekciót, amely odaadó lelkes irányításával és hathatós közreműködésével 1971-re MIT-té (Magyar Immunológiai Társaság) fejlődött, és rövidesen csatlakozott az IUIS-hoz (Az Immunológiai Társaságok Nemzetközi Uniója). A DAB-on (Debreceni Akadémiai Bizottság) belül is megszervezte az Immunológiai Munkabizottságot a régió kutatásainak az összehangolására és animálására. Ennek a fejlődésnek komoly előzményei voltak. Kesztyűs Lóránd igényes, igen előrelátó tudománypolitikus volt. Az MTA Orvosi Osztálya felkérte, hogy tekintse át a hazai immunológiai kutatások helyzetét és határozza meg feladatait. Összefoglaló referátuma megtalálható az MTA Orvosi Osztály közleményeiben (*Orvostudomány*, 1966, 17, 193–199). Beszámolójában Kesztyűs professzor megállapította, hogy az immunbiológusok a Magyar Mikrobiológiai Társaság keretein belül önálló Immunológiai Szekció megalapítására kaptak engedélyt, 1965-ben pedig kezdeményezték, hogy a szekció „Immunológiai-Allergológiai Szekcióvá bővüljön”. Kesztyűs ebben a referátumában azt is megállapította, hogy a legjobban elmaradt szakágak az alábbiak: biofizika, biometria és az immunológia. Közli továbbá, hogy a Tudományos Felsőoktatási Tanács közzétett jelentése szerint „az 524 minősített orvos között az immunológiai rovatban nincs akadémikus, tudományok doktora és csupán egyetlen kandidátus szerepel, az allergológia pedig még rovat formájában sem került megemlítésre: pedig szerinte az immunológia nem nélkülözhető a színvonalas biológiai és orvosi kutatások kereteiből”. Ezek után vázolja az immunbiológia perspektivikus kutatási feladatait. Első helyen a transzplantációs immunitást

(HLA rendszer kutatásait), majd a daganatimmunitás kérdéseit, továbbá a tuberkulózis elleni immunizálás elméleti és gyakorlati továbbfejlesztését jelöli meg. Külön kutatási lehetőségként említi az immunpatológiát, melyben különösen az autoallergiás kórfolyamatok természettudományos egzakttsággal végzett vizsgálatát, az egyes kórfolyamatokban szereplő autoantigének fizikokémiai szerkezetének felderítését és az autoellenanyagok keletkezési feltételeinek, valamint patogenetikai szerepének pontosabb megismerését tekintette sürgető feladatnak. Az Immunológiai Szekció a Kórélettani Intézet tantermében alakult meg 1958-ban 35 fő részvételével, és évente 2-3 ülést rendezett. A célja az volt, hogy összefogja a Magyarországon immunológiai kutatásokkal foglalkozó tudományos kutatókat, és módszertani, illetve collaboratiós segítséget nyújtson az addig izoláltan működő kutatóknak. A szekció abban az időben tudományos műhelyként, információátadóként működött, ahová a kidolgozás alatt álló kísérleteket és kétegyeket lehetett elhozni. Ezeket megvitatták, tanácsokat adtak egymásnak és egy újabb alkalommal a már elért eredményeket vitatták meg, vagy kijelölték a kutatás további irányát. A modern moderátorok és tudósok ebben az időben Kesztyűs Lóránd és Backhausz Richárd voltak. Ne felejtsük el, hogy az első nemzetközi szakfolyóirat csak 1950-ben jelent meg a világon, ez az *Int. Arch. Allergy Appl. Immunology*. Azóta már vagy 50 kizárólag immunológiai kutatásokkal foglalkozó szakfolyóirat létezik, nem is beszélve az immunológiai kutatásokat bemutató klinikai tárgyú folyóiratokról. Ez az önálló szekció 7 év alatt (1958–65) 18 tudományos ülést tartott, melyben több mint 400 előadás hangzott el. Miután 1968-ban megalakult az IUIS, Kesztyűs Lóránd elérkezettnek látta az időt a „Magyar Immunológiai Társaság” (MIT) megalakítására. Hihetetlen energiával országos szervező bizottságot hozott létre, és már 1971-ben Szolnokon megalakult a MIT, melynek elnökévé Kesztyűs Lórándot, főtitkárává pedig Gergely Jánost választották. 1978-ban mondott le az elnöki funkcióról, de érdemeire való tekintettel az Immunológiai Társaság Kesztyűs Lórándot örökös tiszteletbeli elnökké választotta meg közfelkiáltással. Hogy milyen sikeres volt a MIT, mi sem bizonyítja jobban, mint hogy az 1978-as évben Budapesten rendezhették meg a IV. Európai Immunológiai Kongresszust Kesztyűs Lóránd elnökletével. Az izoláltságból kiléptünk a nemzetközi porondra, amely a fiatal kutatóknak számtalan nemzetközi ösztöndíj lehetőséget teremtett, a magyar immunológiai kutatásnak pedig nagy elismertséget és megismerést a külföldi kutatók részéről. Megállapíthatjuk, hogy Kesztyűs Lóránd vezetésével a tudomány eme szegmense rövid idő alatt felzárkózott a nemzetközi színvonalhoz. Szükségét érezte az allergiának mint önálló nemzeti társaságnak „az immunbiológiával a legszorosabban kapcsolódó klinikai testvér-tudománynak” önálló tudományos társasággá való fejlesztését, „mert egyre kifejezettebb hátrányt jelent nemzetközi viszonylatban az önálló Magyar Allergológus Társaság hiánya”. Tudomásom szerint Kesztyűs professzor javaslatára alakult meg 1968-ban a MAKIT (a Magyar Allergológiai és Klinikai Immunológiai Társaság), mely szerinte „ezután teljes joggal vehet részt az „Internacionális Allergológiai Társaság munkájában”. Ennek első elnöke a pécsi OTE II. Belgyógyászati Klinika igazgatója, Hámori Arthur, alelnöke pedig Kesztyűs Lóránd

lett. (Csak zárójelben jegyzem meg, hogy 1986-ban a 13. Európai Allergológiai és Klinikai Immunológiai Kongresszust már a MAKIT rendezte meg Budapesten, ami igazi tudományos elismerés és rang egy társaság életében.)

*A Debreceni Orvostudományi Egyetem első vezetője
Kesztyűs Lóránd dékán*

A Debreceni Orvostudományi Egyetem főépülete és székhelye 1951–2000 között. 1918. október 23-án a klinikatelep épületeinek egy része elkészült, ebben a felvételi épületében avatta fel IV. Károly A Debreceni Magyar Királyi Tudományegyetemet.¹¹

2000–2014 között a Debreceni Egyetem Orvos- és Egészségtudományi Centruma, 2014-től a Klinikai Központja székhelye. Az épület előtt Varga Imre Kossuth-díjas szobrászművész 1984-ben készült „Professzorok” bronz-krómácel alkotása látható

Kesztyűs Lóránd személye és tevékenysége elválaszthatatlan a Debreceni Orvostudományi Egyetem fejlődésétől. A DOTE kormánydöntés alapján 1950–1951-ben vált el a Debreceni Tudományegyetemtől és lett egykarú orvostudományi egyetem. A szétválás időpontjában nem rektor, hanem dékán vezette az orvosegyetemet. Az orvoskar szakmai felügyeletét a Vallás és Közművelődési Minisztériumtól az Egészségügyi Minisztérium vette át. Az önállóvá váló orvoskar első dékánjává Kesztyűs Lórándot

¹¹ BÉRES ZSUZSA, *A Debreceni Magyar Királyi Tudományegyetem avatása – 1918. október 23.*, 100 éves A Debreceni Orvosképzés, Debreceni Egyetem Általános Orvostudományi Kar, 2019, 37–46.

választották meg (1951–1952). A későbbiekben 1957–1959-ben oktatási dékán, majd rektorhelyettes. Az egyetemről való elválás azonban nem volt zökkenőmentes. Sztét kellett osztani ugyanis az egyes karok között az addig közös tulajdonban lévő anyagi javakat, épületeket, könyvtárakat, kollégiumokat, tanszereket, sportlétesítményeket, sőt az egyetemi tanári villákat is. Ki kellett alakítani az új dékáni irodákat, amely a Debreceni Orvostudományi Egyetem esetében a mai egészségügyi centrum épületében kapott helyett. A szétválás komoly erkölcsi károkat okozott az egyetemi ifúság és a tanárok, oktatók korábban meglévő baráti kapcsolatában is. A tanszékek izolálódtak egymástól, közben mindegyik autonómiára, önálló műszerparkra, ennek egymástól független fejlesztésére törekedett. Egyedül az egyetemi sport, a DEAC keretében, tartotta meg ideig-óráig egységben az egyetemi oktatókat és hallgatókat. E nehéz feladatot Kesztyűs Lórándnak kellett megoldania. Ezután ki kellett dolgozni, felsőbb utasításra, az orvosegyetem provizórikus szervezeti és működési szabályzatát, valamint az orvosképzési curriculumot az Egészségügyi Minisztérium instrukciói alapján.

Az 1950–1951-es tanév más szempontból is sorsdöntő volt az orvoskar és Kesztyűs Lóránd életében. 1951. június 1-vel zárta ki Sántha Kálmánt az MTA tagjai sorából. Majd ezt követően az Egészségügyi Minisztérium fegyelmi eljárás után 1951. június 5-én megfosztotta az Ideg- és Elmekórtani Klinika egyetemi tanári és igazgatói állásától. Egyúttal „kegyelemből” Balassagyarmatra helyezte át főorvosi állásba. Kesztyűs Lórándnak mint dékánnak részt kellett venni ebben a szégyenteljes eljárásban, s ami még ennél is súlyosabban esik latba, elítélő nyilatkozatot tett Fornet Béla professzorral együtt Sántha Kálmánról a Kari Tanácsülésen, ahol Doleschall Frigyes az Egészségügyi miniszter első helyettese ismertette az Egészségügyi Minisztérium által lefolytatott fegyelmi határozatot. Doleschall korábban egyetemünkön a Fornet Béla vezette Belgyógyászati Klinikán dolgozott. Kesztyűs Lóránd mint dékán részt vett a fegyelmi tárgyaláson is (de a jegyzőkönyv tanulságai szerint egyetlen megjegyzést sem tett), ami lényegében az MTA Orvosi Osztálya által a Sztahanov-mozgalomról lefolytatott „tudományos ülés” megállapításaira hivatkozva megismételte a vádakát. Sántha Kálmán az egész ügyet később „boszorkánypör”-nek nevezte el. A Sántha-ügyben Kesztyűs korántsem játszott akkora szerepet, mint azt többen gondolni vélik. A forogatókönyvet megírták a fővárosban, rá pedig a felolvasás megalázó szerepe hárult. Ez az ún. „Sántha-ügy” – mint azóta kiderült – nemcsak és elsősorban nem egyetemi ügy volt (lásd Májerszky Klára¹², Huszár Tibor¹³, illetve Varga Emil¹⁴). A pártállami diktatúra erőszakos megfélemlítési kísérlete volt mindenkivel szemben, aki – mint Sántha Kálmán – szuverén módon, demokratikusan és önállóan akart gondolkodni, de nem

¹² MÁJERSZKY Klára, *Dr. Sántha Kálmán (1903–1956)*, A Debreceni Orvosképzés Nagy Alakjai 9, Debrecen: DOTE Rektori Hivatal, 1995, 33.

¹³ HUSZÁR Tibor, *A politikai gépezet 1951 tavaszán Magyarországon – Sántha Kálmán ügye (esettanulmány)*, Budapest: Corvina, Egyetemi Könyvtár, 1998.

¹⁴ VARGA Emil, *A Debreceni Orvostudományi Egyetem Élettani Intézetének Története*, DE AOK Élettani Intézet, 2001, 46–47. és 65.

a pártállami rendszer ideológiája és politikai gyakorlata alapján. Ez ugyanis akkoriban megkövetelte a feltétel nélküli azonosulást a hivatalos politikával és nem engedte meg az egyén szabad akaratának az érvényesülését sem. Az Egészségügyi Minisztérium fegyelmi határozatát Kesztyűs Lóránd dékánnak kellett felolvasni az Idegklinika dolgozói előtt, és egyesek elmondása szerint „történelmi szükségszerűségnek” nevezte az elítélő fegyelmi végzést, amely megfosztotta Sántha Kálmánt (professzor társát és barátját) az egyetemi tanári rangjától, amely már az MTA tárgyalásai során kiderült, hogy teljesen igaztalan vádak alapján született. Kétségtelen, hogy az ügy előzményeként Sántha Kálmánnak (aki 1944 után az Ideiglenes Nemzetgyűlés alelnöke volt) más „bűnei” is voltak. Egyértelműen határozta meg „pacifizmusát” és a nacionalizmussal szemben élesen szembenálló „kozmpopolitizmusát”. Ellenezte a katonai oktatás bevezetését az orvoskaron. Véleménye szöges ellentétben állt a pártállam hivatalos álláspontjával. Ennek Sántha Kálmán teljesen tudatában volt. Emiatt lemondott a Magyar Szabadságharcos Szövetség Debreceni Csoportjának megyei Elnöki tisztségéről, továbbá a Magyar Tudományos Társaság tanácsi tagságáról, sőt a Magyar–Szovjet Művelődési Társaság debreceni csoportjának elnöki funkciójáról is. Amikor a fenti kérdésekben durva ideológiai támadások érték, több ízben felajánlotta lemondását az egyetemi katedráról is, de ezt akkor nem fogadták el. A koncepciók per után viszont a hatalom fosztotta meg ettől a rangjától, s vele együtt nemzetközi elismertségének örvendő tudományos, oktatói és idegsebészeti gyógyító tevékenységétől is. A „Sántha-ügy” megosztotta az egyetemi ifjúság és a fiatal egyetemi oktatók véleményét is Kesztyűs Lóránd tevékenységéről, mivel valóban az akkori időben a pártállammal való nyílt szembehelyezkedés esetleg Kesztyűs státuszát, a jövőjét és a karrierjét fenyegette. Egyébként rajta kívül mindazoknak is, akik nem álltak be a párt és a hatalom által megkívánt „csatasorba”, hiszen a cél akkor a másként vagy demokratikusan gondolkodók megfélemlítése volt. Kesztyűs ezt akkor nem tette meg, hanem kényszerűségből végrehajtotta. Májerszky Klára és Varga Emil tesz említést arról, hogy a dehonesztáló, valótlanságot tartalmazó előadás a sztahanovista mozgalomról sohasem úgy hangzott el, ahogyan azt a koncepciók perben megfogalmazták (és megfogalmaztatták négy IV. éves orvostanhallgatóval). Varga Emil szerint „az akció ezen részének irányítója egyértelműen Kellner Béla kórbonctan professzor volt, és a professzor körül csoportosuló ún. »Kellner-boyok«”. Ezzel szemben Huszár Tibor inkább „galamblelkűnek” jellemezte Kellner Bélát. Ez a megállapítás erősen megkérdőjelezhető. Akik ismerték Kellner professzort (mint e sorok írója III. éves medikus korából), azoknak az erőszakos, ordítózó, megszegényítő, ellenvéleményt nem tűrő professzor képe jelenik meg emlékezetében. Emellett tudni kell, hogy Kellner Béla professzor az MTA egyetlen tagja maradt a Debreceni Orvostudományi Egyetemen (Sántha Kálmán kizárása és Törő Imre 1951. június 1-vel való Budapestre helyezése után), akinek az MTA azt a feladatot adta, hogy tudományosan minősítse „le” az akkor funkcionáló professzorokat. Ezt ő meg is tette oly módon, hogy egyes professzorok még a kandidátusi fokozatot sem kapták meg (pl. Verzár Gyula fül-orr-gége professzor és Loessl János, az I. sz. Sebészet professzora). Még Fornet Béla belgyógyász professzor

is kandidátusi minősítést kapott ugyanúgy, mint négy kivétellel (Went István, Jeney Endre, Kettesy Aladár, Krompecher István) az összes többi professzor társai. A zárójelben említett professzorok az orvostudomány doktora fokozatot kapták. Went István és Krompecher István korábban az MTA tagjai voltak, később rehabilitálták őket. Ugyancsak Kellner Béla ítélte el igen élesen az MTA Orvosi Osztályán lefolytatott tudományos ülésen Sántha Kálmánt a sztahanovizmus ügyében.

Igen érdekes Huszár Tibor könyvéből megemlíteni az 1948-as párttagsági összetételt az orvoskar professzori karában. Idézem: „A 12 betöltött tanszék közül 6 professzor kommunista: Kovács Ferenc, Kellner Béla, Kettesy Aladár, Fornet Béla, Törő Imre és Ökrös Sándor, 2 szociáldemokrata: Jeney Endre, Went István, 4 párttonkívüli: Verzár Gyula, Sántha Kálmán, Szalay Sándor, Bodnár János.” Tudomásom szerint a szociáldemokrata és kommunista párt egyesülésekor a fent említett párttagok kizárásra kerültek. (Fornet Bélát más ok miatt zárták ki.) A Huszár Tibor által kommunistának nevezett professzorok az egyetemi közmegítelés szerint csak párttagok voltak, de semmiképpen sem filozófiai és politikai értelemben vett kommunisták. Abban az időben a párttagság és a kommunistaság nem feltétlenül jelentett azonos fogalmat és szellemi tartalmat. A professzorok többsége baloldali érzelmű, demokratikusan gondolkodó polgár maradt. Nem ismerték a „marxizmus–leninizmust”, de dolgozni és oktatni akartak az új társadalmi körülmények között is. Kellner Béla professzorról viszont tudni kell, hogy őt az MTA és az Eü. Minisztérium erőszakkal helyezte át Pécsről Debrecenbe. Korábbi munkahelyén habilitált magántanár, kórboncnok főorvos volt. Debrecenbe való áthelyezésével egyidejűleg az MTA tagjává és tanszékvezető egyetemi tanárrá nevezték ki a DOTE Kórbonctani Intézetébe. Debrecenben sohasem érezte jól magát és 1953 őszén el is távozott Budapestre, az Onkológiai Intézetbe. Kellner Béla egész pályafutása lelki sérültségét, kiegyensúlyozatlanságát bizonyítja, így a számára idegen Debrecen és a DOTE nem sok jót várhatott tőle. 70 éves korában saját lakásában önkéntesüléssel vetett véget életének. Mindezeket csak azért említem meg, hogy szemléltessem az 1951/52-es évek professzorainak politikai „beállítottságát”, akikkel Kesztyűs Lórándnak (aki maga is MKP-tag volt 1947-től, majd MDP- és MSZMP-tag haláláig, de inkább ő is polgár volt, és nem kommunista. Ezt az is bizonyítja, hogy pártfunkciót nem vállalt és nem töltött be soha) együtt kellett dolgoznia az orvoskaron. S mivel Kesztyűs professzor előttünk – munkatársai előtt – sohasem beszélt a „Sántha ügy”-ről, így az 1950-es évek vége felé odakerülő fiatalabb orvosok nem is tudtak, de nem is tudhattak semmit Kesztyűs Lóránd korábbi emberi magatartásáról. Itt kívánom megemlíteni, hogy az egyetem, illetve a Kari Tanács bekötött jegyzőkönyvei egyetlen sort sem tartalmaznak sem az MTA-n elhangzottakról, sem az Egészségügyi Minisztérium fegyelmi jegyzőkönyveiből, sem a HMLT-ben feltalálható iratokról az ún. „Sántha-ügy”-re vonatkozóan. Sőt az 1950/51-es tanév Kari Tanácsülési jegyzőkönyveinek teljes anyaga hiányzik erre az ominózus időszakra nézve, ami csak úgy képzelhető el, hogy valakiknek érdekükben állt ellopni vagy megsemmisíteni ezeket az iratokat.

Az 1950-es évek elején, különösen a Rajk-per után és a Kádár-per előtt Magyarországon dühöngött a terror. A Márciusi Front emberei között ott találjuk az egyetemünk orvosi karán végzett Zöld Sándort, Tariska Isvánt és Májerszky Klárát (e két utóbbi az Idegklinika dolgozója volt). Ezek közül csak Májerszky Klára „úszta” meg a pártból való kizárással a terrorhullámot, míg Tariska István (aki akkoriban Debrecen városi párttitkár volt) súlyos börtönbüntetést kapott, Zöld Sándor pedig öngyilkos lett, és kiirtotta az egész családját. A kommunista párt az értelmiséggel szemben teljesen bizalmatlan volt. Listázta őket. Csak nagyon kevesen kerültek közülük az ún. „haladó értelmiség”, jóval többen a „kispolgári”, zömében pedig az „osztályidegen” kategóriákba. Ugyanilyen listázás és kategorizálás történt meg az egyetemi ifjúság soraiban is. Csak nagyon kevesen kerültek a „megbízható” (évfolyamonként 5–7 fő), jóval többen az „ingadozó” (évfolyamonként 15–20 fő), és legtöbben a „megbízhatatlan” (évfolyamonként 70–90 fő) „politikai” kategóriákba. Ezeket a listákat az orvoskar hallgatói párt és ifjúsági (DISZ) szervezetek káderpolitikai felelősei (zömében szakérttségizettek) készítették el. Vagyis a megfélemlítés, az ún. „osztályharc” az orvoskaron is totális volt, amely nem kímélte a valóban szegény munkás- és parasztszármazású orvostanhallgatókat sem (pl. a vallásos vagy a politika iránt semlegeseket). Itt kell még megemlítenem, hogy ebben az időben is létezett „numerus clausus”, csak nem „faji”, hanem osztályalapon. Az ún. „kulák” vagy más „osztályidegen” szülők gyermekeit ugyanis nem vették fel az egyetemre, bármilyen kiváló képességűek is voltak. Ez az állapot csak az 1969–70-es években enyhült, amikor a pártközpont utasítására eltörölték az „X”-es kategóriát, melyet ún. „egyéb” kategóriává enyhítettek. De még ez is hátrányos megkülönböztetés volt. Kizáró jellege viszont megszűnt.

A két rektori időszak: 1959–1963, 1967–1973

1957 decemberében állítják vissza az egykarú egyetemeken is a rektori funkciót. Erre azért is szükség volt, mivel korábban megszüntették az orvosi diplomát és a végzős orvosoknak a többi egyetemi karok szokásjogának megfelelően orvosi oklevelet adtak. Ez a gyakorlat komoly társadalmi feszültségekhez vezetett, mert a régebben végzett orvosok használhatták a doktori („Dr.”) címeket nevük előtt, az okleveles orvosok pedig nem. Végzés után falura kerülve a fiatal orvosokra a régebbiek gyakran rásütötték a „gyorstalpalón végzett orvosok” címkét, s ezzel mintegy a tudásukat is a falusi és városi lakosság előtt erkölcsileg és anyagilag leértékelték. A dr. cím visszaállítása csak az 1956-os forradalom után, az egyetemi ifjúság és tanári kar erőteljes követelésére történt meg. 1956 szeptemberében már újra miniszteri engedély nélkül (lásd a korabeli újságokat!) orvosdoktorokat avattak a DOTE-n. A diploma aláírására azonban csak a rektor jogosult, így az egykarú egyetemeken is visszaállították a rektori vezetést. A Debreceni Orvostudományi Egyetem első rektora Kulin László, oktatási rektorhelyettes pedig Kesztyűs Lóránd volt.

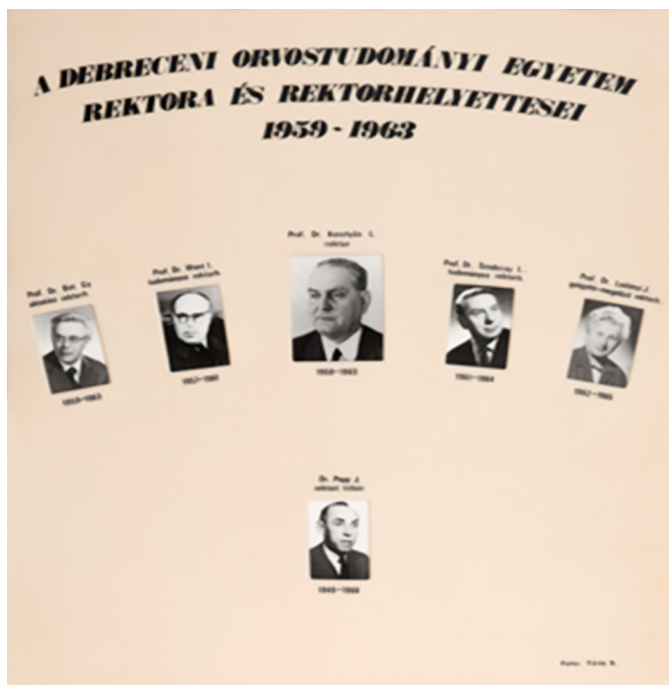
Orvostudományi deánok Debrecenben 1945 és 1957 között¹⁵

Az egyetemek és karok autonómiája megszűnt. Mindent a párt és az ezt kiszolgáló Egészségügyi Minisztérium elvi utasításai és határozatai szerint kellett az egyetem állami vezetőinek is végrehajtania. Mivel a deánok évenként váltogatták egymást az orvoskaron, így stabilabb vezetési és működési struktúrák csak a rektori és rektorhelyettesi funkciók visszaállításával állhattak elő az orvoskaron is. De ez sem volt tökéletes, mivel a funkciókat „társadalmi” munkában látták el a kiválasztottak, s az egyetem menedzselése az újonnan megválasztott deán, vagy rektor és rektorhelyettesek tehetségével, rátermettségével, kapcsolatrendszerével és érdekérvényesítő képességével álltak arányban. Kesztyűs Lóránd köztisztviselőnek örvendő rátermett és határozott vezetői egyéniségnek bizonyult. Álljon itt ennek bizonyítására Kettessy Aladár laudációjából egy idézet, amely 1959 októberében hangzott el az Egyetemi Tanács ülésén abból az alkalomból, hogy Kesztyűs Lórándot 1959. szeptember 1-vel rektorrá nevezték ki:

„A magam részéről a nagy öröm érzésének adok kifejezést, azért amiben kétségtelenül találkozom a tanács minden tagjának érzésével –, hogy Pártunk és Kormá-

¹⁵ Sántha Kálmán ideggyógyász-idegsebész, Verzár Gyula fül-orr-gégész, Kovács Ferenc szülész-nőgyógyász, Törő Imre anatómus, Kellner Béla kórbontanász, Kesztyűs Lóránd kórélettanász, Szodoray Lajos bőrgyógyász, Petrányi Gyula belgyógyász, Árvay Sándor szülész-nőgyógyász, Vályi Nagy Tibor gyógyszeratanász és Kulin László gyermekgyógyász deánok.

nyunk választása a legszerencésebb volt, amikor a rektori szék újra betöltésével, választása Kesztyűs Lóránd professzorra esett, akit mi is valamennyien a legalkalmasabbnak tartottunk és tartunk erre a nehéz munkakörre. Kesztyűs professzor személyi adottságai, tiszteletet parancsoló tekintélyes megjelenése nagy szónoki képességei, tudományos múltja, mély igazi szocialista gondolkodásmódja, ügy-szeretete, gondossága, mind biztosítéka annak, hogy egyetemünk jelene és jövője a legjobb kézben van letéve. Tanácsunk és a magam nevében sok sikert kívánok nehéz munkájához.” (Idézet a DOTE Egyetemi Tanács 1959-es évkönyvéből.)

A DOTE vezetői Kesztyűs Lóránd első rektori időszakában¹⁶

Kesztyűs Lóránd rektornak az volt a munkamódszere, hogy minden év elején az általa elkészített, majd a vitában módosított munkatervet terjesztett elő, ami magában foglalta az egyetem oktató-nevelő, tudományos, betegellátó és szakorvosképző, közép-kaderképző, igazgatási és adminisztratív feladatok meghatározását. Az év folyamán, pedig havonta tartandó ET (Egyetemi Tanács) üléseken az általa meghatározott irányelvek szerint a témafelelős rektorhelyettesek részletesen is kimunkálták a tennivalókat. Ezeket a Tanács megvitatta, majd megszavazta a feladatokat. Személyi kérdésekben mindig bizottságot küldött ki, amely értékelő jelentést készített a jelölről, és a Tanács titkos szavazással döntött személyi előléptetésekről, egyetemi tanári és docensi kine-

¹⁶ Bot György az orvosi vegytan, Went István az élettan, Szodoray Lajos a bőrgyógyászat, Ladányi Józsa a sebészet professzorai voltak.

vezésekről. Elutasítás esetén Kesztyűs Lóránd sohasem változtatta meg az Egyetemi Tanács határozatát és nem élt vissza rektori hatalmával. Talán a „káderpolitikában”, illetve a személyi kérdések elbírálásában maradt meg valami az egyetemi autonómiából. Kesztyűs rektori működése idején az új elméleti intézetek és új klinikák egész sora létesült. A klinikák közül megemlítem a II. Belgyógyászati és a II. sz. Sebészeti, az Ortopédiai, Radiológiai, Elmeklinikai, Égéstraumatológiai, Fogászati, Fül-, Orr-, Gége Klinika, Szív- és Mellkassebészeti, Anaesthesiológiai klinikák létrehozását, a központi klinikai diagnosztikai labor, a művese állomás, valamint a szakosított ambulanciák kiépítését. Az elméleti intézetek közül a táj anatómiai és sebészeti műtéttani, a biokémiai, biofizikai, kémiai, biológiai, egészségügyi szervezési, a Marxizmus–Leninizmus Intézetek létrehozását, valamint a központi kémiai laboratórium, a központi kutató laboratórium, a központi izotóp laboratórium és az idegen nyelvi tanszék megalapítását. Mindezek mellett létrehozta a központi állatházat és állatbankot a Tüdőklinika területén. Az újonnan létesített elméleti intézetek részére a már 1958-ban az ET-ben felmerült, de csak 1973-ban realizálódott Elméleti Tömb felépítése jelentett alapvető bővítést az oktatás, a tudományos kutatás és a laboratóriumi gyakorlati képzés számára.¹⁷ A végül 120 millió Ft-ért épített létesítmény nagymértékben, ha nem kizárólagosan Kesztyűs Lóránd fáradhatatlan menedzselésének az érdeme. Az épületet 1973. augusztus 21-én ünnepélyes keretek között adták át az egyetemnek, ahol Kesztyűs Lóránd rektor mondott ünnepi beszédet.

A DOTE Elméleti Tömb

¹⁷ Az épületben kerültek elhelyezésre a Biokémiai, Biofizikai és Biológia Intézetek, a központi kutató és izotóp laboratórium, nagy előadóterem és nagyszámú szemináriumi helység.

Ez az aktus volt egyben második rektori periódusának méltó megkoronázása. Amikor 1967-ben ismét kinevezték rektorra, az ET-ben Kettessy Aladár professzor mondta újra az ünnepi köszöntőt. Idézem az Egyetemi Tanács jegyzőkönyvéből: „Szeretettel és örömmel üdvözlöm ismét a rektori székben Kesztyűs Lóránd egyetemi tanárt. Visszaemlékszem arra, hogy 8 évvel ezelőtt, hasonló alkalomból szintén én üdvözölhettem, s kifejtettem akkor is, hogy Kesztyűs professzor egész egyénisége érdemesé teszi őt az egyetem vezetésére. Tekintélyben azóta nőtt, az allergológia nemzetközileg elismert alakja, az MTA levelező tagja, a Hazafias Népfront városi elnöke, kiváló társadalmi politikus. Nagy szeretettel üdvözlöm Rektorként, s munkájához sok sikert és jó egészséget kívánok.” Erre az elismerésre Kesztyűs Lóránd egész tevékenységével rászolgált.

A DOTE vezetői Kesztyűs Lóránd második rektori időszakában¹⁸

Kesztyűs Lórándra új és jelentős feladatok vártak az orvosképzés korszerűsítésében, valamint az orvosi tömegképzésre való áttérésben is. Az orvoskar megalakulásakor évfolyamonként 60 orvostanhallgató kiképzésére tervezetett és épült fel az elméleti intézetek és klinikák együttese az 1920-as, 30-as években. 1971-ben viszont már 206 fő elsőéves hallgatót vettek fel és a hat évfolyam orvostanhallgatói létszám elérte az 1111 főt.

¹⁸ Csaba Béla a kórélettan, Móri József a közegészségtan, Petrányi Gyula a belgyógyászat, Fülöp Tamás az egészségügyi szervezéstan professzorai voltak. Ebben a rektori időszakban Váczi Lajos (a mikrobiológia professzora) 1967–1970 között tudományos rektorhelyettes, Árvay Sándor (a szülészeti-nőgyógyászat professzora) 1967–1971 között gyógyító-megelőző rektorhelyettes.

Ehhez hozzá kell vennünk azt a tényt is, hogy a II. világháború veszteségei miatt az egész ország jelentős orvoshiánnyal küszködött. Az orvostudomány pedig az 1950-es évektől kezdve hihetetlen gyorsasággal, exponenciálisan fejlődött, ami szétfeszítette az addig megszokott képzési kereteket. A betegek száma nem bővült jelentősen a klinikákon emiatt, a régióban működő megyei kórházakat is be kellett vonni az orvostanhallgatók gyakorlati képzésébe. Ki kellett építeni az oktató kórházak rendszerét. Az egyetemnek erre nem volt pénze, így a kórházakat és az osztályvezető főorvosokat meg kellett nyerni e feladatok elvégzésére. Az egyetem később is főleg csak erkölcsi elismerésben, mint pl.: „címzetes egyetemi docens, címzetes egyetemi tanár” adományozásával honorálta a kórházak orvosi gárdáját. Visszatekintve erre az időre, valóban azt kell mondanunk, hogy az egyetem vezetői Keszyúsi rektor irányításával heroikus munkát végeztek ezen a területen is, hogy normális képzési feltételeket érjenek el. Gondolkodásmódját, egyetemfejlesztési koncepcióit, valamint világnézeti elkötelezettségét híven tükrözi az 1969/70. tanévnyitói rektori ünnepi beszéd, amely egyben keresztmetszetet is ad az egyetem akkori tevékenységeiről, kapcsolatteremtéséről, társadalmi beágyazottságáról és fejlődési elképzeléseiről. Íme, az ünnepi tanévnyitói legfontosabb megállapításai:

„A debreceni orvosegyetemi oktatás 103. szemeszterének megnyitása alkalmából meleg szeretettel üdvözlöm tanácsunk nevében egyetemünk oktatóit, dolgozóit és hallgatóit. Nagy jelentőségű ez az ünnepi óra már csak azért is, mert 193 I. éves hallgatónk (köztük 9 külföldi állampolgár) hivatalosan a mai napon lépi át első ízben alma materünk kapuját, hogy tiszteletre méltó ambícióiknak megfelelően életük első egyetemi félévét megkezdhessék. (...) Tájékoztatóként szeretném megemlíteni, hogy 1968-ban 145 millió forintot használtunk fel, melyből 88 millió forintot a betegellátásra, 27 millió forintot oktatásra és diákjóléti célokra, 3 millió forintot kutatásra és 5 millió forintot egyéb feladatok ellátására fordítottunk. Ezen túl felújításra 22 millió forint jutott. A betegellátás során 590 ezer ápolási napot teljesítettünk, növeltük a betegellátást kiszolgáló felszerelések állományát, a munkakörülmények is javultak. Jelentős fejlődés, hogy az elmúlt év folyamán 10 millió forinttal növekedett intézetünk eszközellátása. 320 ezer forinttal nyelvoktatási laboratóriumot hoztunk létre... Nagy örömmel jelentem továbbá, hogy a múlt tanév folyamán elkészült elméleti tömbünk kiviteli dokumentációja, az építkezés megindításához megkezdtuk az előkészületeket. Sokan – köztük magam is – némi nosztalgiával szemléltük az ezzel járó erdőirtást, de ha arra gondolunk, hogy az 1972-re felépülő tömbben a megalakulásuk óta krónikus területhiánnyal küszködő, más intézetek helyiségeit elfoglalva működő Biofizikai, Biokémiai, Biológiai, Egészségügyi Szervezési és Marxizmus-Leninizmus Intézetünk a központi laboratóriummal együtt modern és korszerű, 14 szintes otthont kap, és erdőtelepítés útján a kivágott fák pótlására is sor kerül, akkor örömünk maradék nélküli. Bizton remélem, hogy a meginduló építkezésben

ezzel az örömmel fog segíteni hallgatóságunk is. (...) az egyetemi hallgatók életének, tevékenységének fellendítéséhez szükséges oktatói-pedagógiai segítség megadása céljából került megrendezésre Debrecenben a II. felsőoktatási nevelési konferencia, melynek keretein belül az orvosegyetemi szekció vitája és működése általános elismerést kapott. A rendkívül értékes és sok közvetlenül is alkalmazható általános megállapítás közül csupán azt szeretném kiemelni, hogy úgy látszik, új tudományággá fog fejlődni, vagy legalábbis kialakulóban van az ún. »docimológia«, ez remélhetőleg rövidesen egységes rendszerbe foglalja a 18–28 éves korosztállyal kapcsolatos felsőoktatási tevékenységet, melyben az elsőrendű, a döntő szerep nem annyira a pedagógiai irányításnak, hanem inkább a különböző kollektívák által elősegített és támogatott önnevelésnek jut. A nyár folyamán hatályba lépett egyetemi reform, valamint a II. országos felsőoktatási nevelési konferencián hallottak nyomán kell egyetemünkön a jövő tanévben a részletes működési és szervezeti, tanulmányi, fegyelmi és vizsgaszabályzatokat kidolgoznunk. (...) E sok változás és az azokkal járó gondok ellenére változatlan és töretlen orvosegyetemi oktatásunk-nevelésünk célja: általános orvosi tudással rendelkező orvosokat kell képeznünk, „akik a szükséges ismeretanyag megszerzésével az általános orvosi diagnosztikában, gyógyításban, megelőzésben és szervezésben olyan elméleti és gyakorlati jártasságot sajátítottak el, hogy önálló gondolkodás és mérlegelés alapján azt biztosan alkalmazni tudják. (...) A jövő társadalmában a jó orvos már nemcsak a beteggel és a betegségekkel foglalkozik, hanem felgyógyulása után is gondoskodik egészségéről és arról, hogy ismét visszataláljon a társadalom adta keretekbe. (...) Az orvos legyen a reá bízott kollektíva nevelője, hiszen a magas fokú egészségügyi kultúra nélkül a pszichikus szükségletek kielégítése elképzelhetetlen. Az oktatói utánpótlás biztosításának forrása a tudományos diákkör, ennek munkáján keresztül valósíthatjuk meg azt a célt, hogy a végző hallgatók pályázása során ne egyszerűen az egyetem üres állásait töltsük be, hanem a többé-kevésbé már kibontakozó tehetségű új orvosokat nevezzük ki az egyetemre... A főhatóságok által támogatott keretekben 1968 folyamán 82 témában folyt kutatás, amihez kb. 30–40 különböző előkutatás is csatlakozott. Ez 30 intézményünk sokirányú kutatási érdeklődését demonstrálja és megfelel annak a ténynek, hogy az orvostudomány hihetetlenül nagy területet ölel fel. De a sok téma az oktatás és a gyógyítás mellett azzal a veszéllyel jár, hogy a kutatásra fordítható idő felaprózódik, és a koncepciózus, elmélyült alkotó munka helyett a reprodukzív tevékenység kerül előtérbe. Ezért emelt ki e sok téma közül a Tudományos Bizottság javaslatai alapján egyetemünk tanácsa 5 ún. Profiltémát, melyekben egymás mellett alap-, alkalmazott és gyakorlati kutatások folynak több intézetünkben és klinikánkon. A megbízott témafelelősök az ún. profiligazdák – az elmúlt tanévben szoros kapcsolatot építettek ki az érdekelt klinikák és intézetek tudományos dolgozóival a kölcsönös tájékoztatás biztosítására. A jövő tanév folyamán pedig azt szeretnénk elérni, hogy a daganatkutatás terüle-

tén dolgozók példájára mind az 5 kiemelt témakörben kéthavonta rendszeres referálás legyen, és az 1970. év végére a profiltémák területén symposiumszerű beszámolókon összegezzék az elért eredményeket. (...) Nemzetközi tudományos kapcsolatainkban fejlődést jelent, hogy a rostocki egyetemmel kötött barátsági szerződés mellett az elmúlt tanévben a kijevei orvostudományi egyetemmel is együttműködést írtunk alá, és az első ilyen természetű kapcsolatok már realizálódtak is. A jövő tanévre pedig a varsói és a pármái egyetemmel való kollaboráció lehetősége merült fel. A külföldi kongresszusok és tanulmányutakon részt vevő oktatóink száma az elmúlt tanév folyamán az előző évekhez hasonló szinten mozgott. Sajnos továbbra sem kielégítő a hosszabb időtartamú külföldi ösztöndíjasaink száma, ennek növelését elsőrendű feladatunknak tekintjük a jövő tanévben. A múlt tanév folyamán sikerült a második nagy teljesítményű elektronmikroszkópot beszerezni, ezzel a morfológiai alap kutatások régóta szorgalmazott továbbfejlődésében lényeges lépést tettünk előre. A műszerpark további fejlesztését, a meglévő eszközök jobb kihasználását a rendelkezésünkre álló lehetőségek határáig a jövő tanévben is szorgalmazni fogjuk. Országos jellegű rendezvény volt egyetemünkön az elmúlt év októberében a IV. magyar radiológiai kongresszus, továbbá az MTA immunológiai és allergológiai kutatásokkal foglalkozó bizottságának és a Magyar Mikrobiológiai Társaság immunológiai szekciójának kezdeményezésére rendezett I. magyar transzplantációs kerekasztal-megbeszélés. (...) Az oktatás-neveléshez és a kutatáshoz szorosan kapcsolódik egyetemünk betegellátó tevékenysége. A januárban életbe léptetett új beutalási rendszer következtében ugyanis a hozzánk tartozó területekről minden beutalt beteget el kell helyeznünk - még akkor is, ha betegségének jellege nem igényel klinikai ellátást, hanem bármely kórházban eredményesen gyógyítható lenne. (...) Talán nem ünneprontás, ha őszintén megmondom: szerintünk nehezen indokolható és aggasztó az, hogy Debrecen városa, melynek fejlődése annyira kedves nekünk, az iparosodás és a lakosság számának növekedése ellenére maga nem gondoskodik az ambuláns egészségügyi szakellátásról, hanem azt teljes egészében egyetemünkre és a megyei tanácsra hárítja át. (...) Befejezésül engedjék meg, hogy néhány szóval köszöntsem az I. éves hallgatóinkat. Kedves Barátaim! Még sohasem volt ennyi pályázó egyetemünkön, rekordot értünk el az 526 jelentkezővel. Közülük választottunk ki benneteket, sok órát töltöttünk el összehasonlításokkal, nehéz vitákkal. Bízunk abban, hogy jól választottunk és a legtehetségesebbeket vettük fel, de most ezt az előzetes bizalmat nektek kell nap, mint nap tettekkel igazolni. Az elmúlt tanévben is ezzel a bizalommal fordultunk új I. éveseinkhez, a nagy többség egyetemünkön meg is állta a helyét, de találkozhatunk olyanokkal, akik a dolog könnyebb végét akarták megfogni, kevés munkával szerettek volna eredményeket elérni, és most ők is szaporították az elhalasztott és az elégtelen vizsgák számát. Én bízom abban, hogy ők sem javíthatatlanok, hogy okulnak saját kárukon, hogy pótolják az elmúlt tanévben elhanyagoltakat, de meg kell mondanom, kétségtelenül csalódást okoznak nekünk - akik felvételükért felelősek vagyunk -

és szüleiknek, akik talán nagyobb örömmel olvasták el az egyetem felvételi értesítését, mint maguk a boldog pályázók. Azt szeretnénk, ha közületek senki sem okozna csalódást, ha maradandó lenne az a boldogság, amit most éreztek, amikor megkaptátok a lehetőséget a tanulásra. Az orvostanhallgatók életében az alapvető, elsőrendű cél nem lehet más, mint a tanulás. Természetesen a kultúra, a szellem, a sport és az egyéb szórakozások különböző örömei és szépségei ugyanúgy hozzátartoznak a fiatalok egyetemen töltött éveikhez, mint pl. a hasznos társadalmi tevékenység vagy a KISZ-munkában való részvétel, de mindezek csak megédesíthetik a napokat és egyengethetik a fő cél eléréséhez vezető utat.”¹⁹

Az oktató-nevelő munka jobb koordinálására az egyetem vezetése kialakította az évfolyamfőnöki és csoportpatronusi rendszert, bevezette a 8 fős kiscsoportos oktatást. Nagy hangsúlyt kapott a tudományos diákkörök szervezése a kiválóan tanuló hallgatók sorából. Már 1958-ban a Debreceni Orvostudományi Egyetem rendezte meg az Országos Tudományos Diákkonferenciát, amelyen 200 TDK-s hallgató vett részt az ország négy orvosegyeteméről. A legnagyobb változás az oktatás modernizálásában a 70-es években történt. Országszerte szükségessé vált tantárgyak korszerűsítése és új curriculum bevezetése. A jelszó az „integrált oktatás”, amelyet az Egészségügyi Minisztérium szorgalmazott. Ennek módszertana nagy vitát váltott ki az egyetemeken és a megvalósítást illetően Kesztyűs rektor, akkori oktatási rektorhelyettesét, Csaba Bélát felkérte és elküldte a legfejlettebb nyugati országok orvoskaraira, hogy tanulmányozza Svédország, Hollandia, Anglia és Skócia orvosegyetemein az orvosképzés módszertanát, a curriculumok tartalmát és az audiovizuális oktatási lehetőségeket. E tanulmányút tapasztalatainak összegzéseként az Egyetemi Tanács a DOTE sajtóságaira építve a „szinkronizált – integrált” orvosképzés bevezetése mellett döntött egyhangúan. Ennek az volt a lényege, hogy ahol lehetséges volt, a különböző stúdiók, szervek és szervrendszer-ek oktatását tanrendileg is összehangolták nemcsak az elméleti tárgyak (élettan, anatómia), hanem a klinikai tárgyak oktatásában is (pl.: a belgyógyászat, gyermekgyógyászat, endokrinológia stb. bevezető előadásait a kórélettan, kórbonctan előadói indították az egyes szervi és szervrendszeri betegségek tárgyalásának megkezdése előtt). Az első évfolyam első szemeszterében ekkor indították el először az Orvostörténeti ismeretek című tantárgyat. A folytatás sajnos elmaradt! Egyébként furcsa, hogy miközben a Szovjetunióban és a többi csatlós államban igen markánsan oktatták az orvostörténelmet (egy kis túlzással, minden alapvető orvosi felfedezés szovjet-orosz tudóstól származott!), addig nálunk ezen a téren is a kisebbségi komplexust sulykolták belénk. Sokunk meggyőződése szerint nem is a szovjetek, hanem a mi szervilis Moszkva-barát vezető értelmiségi „kádereink” miatt. A jelenlegi curriculumban már több mint egy évtizede Szállási Árpád orvostörténész önzetlen közreműködésével külön stúdióban oktatja az orvostörténelmet egyetemünkön igen nagy létszámú hallgatói érdeklődés mellett (évente kb. 250 hallgató látogatja a nem kötelező tantárgyat!).

¹⁹ Meg kell jegyezni, hogy Kesztyűs ünnepi beszédében sohasem használta a „Kedves Elvtársak” megszólítást, ami akkor igen divatos volt.

Az oktatási reform jelentős változtatása az volt, hogy a gyakorlati képzés számarányában is jelentősen javuljon. A 4465 órát kitevő 5 éves curriculum pontos tematikával felsorolta az előadandó témákat, a szinkronizációban részt vevő tanszékeket, és meghatározta, hogy az elméleti óraszám aránya 42%, míg a gyakorlati képzésre fordítandó idő az összes óraszám 58%-a legyen. Emellett 24 fakultatív speciál kollégiumot is biztosított az érdeklődő hallgatók szélesebb műveltségének a kielégítésére. (Egyetemi Tanács jegyzőkönyve 1971.) Utólag megállapítható, hogy a négy orvosegyetem próbálkozásai közül a Debreceni Orvostudományi Egyetemen bevezetett oktatási rendszer bizonyult a leghatékonyabbnak. Ez a szisztéma körülbelül 10 évig funkcionált. Megindult a szocialista országok egyetemeivel való kapcsolatfelvétel is, így a Rostocki, Kievi, Brnoi, Kassai, Kolozsvári egyetemekkel alakult ki szorosabb kapcsolat, amely oktatók és hallgatók cserélatogatását is lehetővé tette. Később a Stockholmi, Karolinska Intézettel és Pármai Egyetemmel alakult ki gyümölcsöző kapcsolat. Laki Kálmán professzor közreműködésével pedig az USA NIH intézetében éveken keresztül egyéves tanulmányúton vettek részt egyetemünk fiatal oktatói főleg a Kórélettani Intézetből (Muszbek László, Csáko György, Fésüs László, Sipka Sándor; míg Tóth Sándor Selye János intézetében Kanadában). Jellemző adat a tanulmányutakról 1968-ból áll rendelkezésre az Egyetemi Tanács jegyzőkönyvéből, amikor is 32 oktató vett részt külföldi tanulmányúton. Ebből 20 fő szocialista, míg 12 fő kapitalista országokban, de 3 hónapnál hosszabb tanulmányúton csak 12 fő részesült.

Laki Kálmán (Head of Biophysical Chemistry, NIAMDD, NIH, Bethesda Md USA) látogatása a DOTE Kórélettani Intézetében az 1970-es évek elején. A képen balról jobbra Szilágyi Tibor professzor, Laki Kálmán, Hegyesi Hajnalka intézeti munkatárs, Csaba Béla professzor, Kávai Mária tudományos munkatárs, Muszbek László adjunktus, Jusupova Saudat adjunktus és Kesztyűs Lóránd

Kesztyűs rektor javaslatára 1968-ban az Egyetemi Tanács megalapítja a „Went István emlékérmét” és jutalomdíjat, amelyet évente a legkiválóbb kutatóknak (főleg intézeti igazgatóknak) ítéltek oda egyetemünkön. Kesztyűs professzor 1975-ben részesült ebben a díjban. Igen komoly erőfeszítéseket folytatott az egyetem, az egyetemi orvosi könyvtár nemzetközi szinten tartása érdekében is. Elfogadható volt a szakfolyóiratokkal való ellátottság a hihetetlen dollárkiadások ellenére is. 1960-ban fogadja el az Egyetemi Tanács az „orvos-biológiai doktori cím” vagy latinul „medbiol.” cím adományozását az egyetemen kutató nem orvos diplomával rendelkező kutatók részére. 1972-ben a három debreceni egyetem és a régió összefogásával megalakul Debrecenben a Debreceni Akadémiai Bizottság, melynek szakbizottságaiban és az elnöki funkcióban is több tudományos fokozattal rendelkező (alakuláskor 7 fő) egyetemi oktatónk vett és vesz részt.

A klinikai gyógyító-megelőző munka nagy terheket rótt a rektori vezetésre. Debrecen városának ugyanis mind a mai napig nincs saját kórháza, így a bent fekvők betegellátása mellett a klinikáknak kellett ellátnia Debrecen város lakossága mintegy felének a szakorvosi rendelését (lásd a tanévnyitó beszédet is!). Igen komoly viták folytak Debrecen város vezetői és Kesztyűs rektor között az úgynevezett „sávrendszer” egyetemhez való kapcsolódásáról, a területi szakellátás állandó kiszélesítéséről, miközben a város nem akarta finanszírozni az ezzel járó komoly anyagi kiadásokat. A későbbiekben évi 12 lakás kiutalásával „honorálta” a város az egyetem ez irányú tevékenységét. Erre igen nagy szükség volt, mert a klinikán 202 család lakott ebben az időben. Emellett kezdetben az egyetemnek kellett biztosítani a régióban a kisebb falvak orvosi ellátását is 3-3 hónapos orvosi kirendelésekkel éveken keresztül. Jellemző adat, hogy az 1970-es tiszai árvízvédelem során 39 orvost vezényelt ki Kesztyűs rektor az árvízvédelmi településekre, és közülük mindannyian dicséző oklevéllel tértek vissza az egyetemre.

Kesztyűs rektor nagy hangsúlyt helyezett az egyetem demokratikus vezetési stílusának a kialakítására. Mint fentebb említettem, a szocialista pártállam centralizált irányítása nem túl nagy mozgásteret biztosított a korábban megszokott egyetemi autonómia gyakorlására. Mégis látnunk kellett a „gúzsba kötve táncolás” mellett, hogy az egyetem Kesztyűs rektor vezetése alatt igen komoly erőfeszítést tett a demokratikus döntésmegtartása érdekében. Az Egyetemi Tanács (ET) kezdetben az intézetigazgatókból, a klinikák igazgatóiból, a pártbizottság, a szakszervezeti bizottság és a DISZ, később a KISZ ifjúsági bizottság 1-1 képviselőjéből állott. Az Egyetemi Tanács személyi kérdésekben mindig titkos szavazással döntött. Az Egyetemi Tanács professzorai kényszerűen elfogadták a szocialista társadalom rájuk erőltetett centralizált irányítását. Az egyetemen belüli irányítást illetően az egyes tárgyalandó feladatok előkészítését szakmai bizottságokra bízta. Ilyenek voltak: az Oktatási-Nevelési, Tudományos, Világnézeti, Módszertani, Diákjóléti, Gazdasági, Fegyelmi, Kulturális, Tudományos Diákköri, Sport Bizottságok. A bizottságok tagjai az Egyetemi Tanács professzorai, továbbá a szakszervezet és az ifjúság képviselői voltak. Az Egyetemi Tanács a tanszékvezetők mellett, már az 50-es években kibővült 3 választott egyetemi dolgozóval és 5 egyetemi hallgatóval (évfolyamonként 1 választott képviselővel). Az említett bizottságok jelentősen kibővítették és elősegítették az egyetem demokratikus irányítását.

1969-ben Csaba Béla rektorhelyettes vezetésével Kesztyűs rektor állandó közreműködése mellett kidolgozták és elfogadták az „Egyetem Szervezeti és Működési Szabályzatát”. Ez volt az első átfogó szabályozás a szétválása óta. A szabályzat jogi formákba öntötte a vezetők hatásköreit és a szervezeti egységek (elméleti intézetek, klinikák, gazdasági igazgatóság, személyzeti osztály stb.) működési rendjét. Az Egyetemi Tanács már 1963-ban eldöntötte, s itt újra megerősítette, hogy az intézetvezetők felelősek a szakmai utánpótlás kiválasztásáért, szakmai és tudományos fejlődéséért, a területi kórházakba való irányításukért. Az igazság kedvéért azonban meg kell említeni, hogy az ún. „káderek” kiválasztását a pártbizottság szigorúan ellenőrizte és megrostálta. 1970-ben vezették be az egyetemi oktatók értekezletét (a rektor beszámolója alapján), az egyetemi oktatói és hallgatói jogállásokat, a dolgozók és az ifjúság képviselői rendszerét az egyetemvezetői testületekben. 1970-ben létrehozták az Egyetemi Tanács elnökségét (ETE), amely tisztségük alapján 12 főt (rektor, rektorhelyettesek, gazdasági főigazgató, előző rektor, párt, KISZ és szakszervezeti bizottság 1-1 képviselője) választás alapján 7 oktatót, 5 hallgatót és 3 dolgozót foglalt magában. Az ETE évente 12-14 alkalommal, az ET a szorgalmi időszak minden hónapjában egyszer ülésezett.

1971-ben a Debreceni Orvostudományi Egyetemen 459 fő oktatói és klinikai státusz volt. Ebből 33 professzor, 34 docens és 118 adjunktus működött. Az egyetemen ebben az időben 2 MTA levelező tag, 3 akadémiai doktor és 29 kandidátus dolgozott. Az egyetem Tudományos Bizottsága 1973. május 18-án ünnepi tudományos ülést rendezett Kesztyűs Lóránd egyetemi tanári kinevezésének 25. évfordulója alkalmából. Ekkor tüntetik ki másodízben is Kesztyűs Lórándot a „Munka Érdemrend” arany fokozatával.

Kesztyűs rektor 1973. augusztus 21-én avatta fel az új Elméleti Tömb épületét dr. Szabó Zoltán miniszter jelenlétében. Ezt tekintette élete egyik legfontosabb állomásának és az egyetem fejlesztéséért kifejtett munkája adományának. Kesztyűs Lóránd rektori megbízatása 1973. szeptember 1-vel lejárt. Utóda Szabó Gábor professzor lett.

Kesztyűs Lóránd személyisége

Az emlékezés ködfátyolán át megszépülve tűnnek elő emlékképeink. Szeretnénk memóriánkban rögzíteni a legélesebb kontúrokat, a legkarakterisztikusabb gesztusokat, egy-egy mosolyt vagy taglejtést, amely legjobban jellemezte Kesztyűs Lórándot. Ki is volt ő tulajdonképpen? Tudós? Egyetemi tanár? Egyetemvezető? Rektor? Akadémikus? Tudománypolitikus? Oktatásszervező? Menedzser? Közéleti vezető? Intézetigazgató? Családfő? Vagy mindez együttvéve? Igen, mindez ő volt külön-külön és együttvéve. Voltak-e barátai, ellenfelei, szerették-e vagy gyűlölték-e őt? És kik voltak többségben? Igen, voltak mindkét oldalon, de többségben a barátok, a tisztelők, a nagy egyéniség köré csoportosuló emberek voltak. Néha azok fordultak vele szembe, akiknek az érdekében a legtöbbet tette!

Kié volt valójában? A családé, az intézeté, az egyetemé, a tudományos társaságoké, a szakmai bizottságoké, a társadalomé? Ezek közül mindegyik magáénak mondhatja, külön-külön kisajátíthatja, de az igazság a teljességben van, a felsoroltak közül mindenkié volt, mert sokoldalú, színes egyénisége, tehetsége, hihetetlen munkabírása, humánuma, emberszeretete mindezekre alkalmassá tette őt. Szerette az életet, a fehér asztal melletti társaságot, a kifogyhatatlan anekdotákat. Atyai szeretettel aggódott és törődött a munkatársai sorsával és családfőként adott tanácsokat mindenkinek, aki bizalmával megtisztelte. Szerette az ifjúságot, s ha tehetett, szívesen élt közöttük, részt vett a kollégiumi esteken, sporteseményeken, labdarúgó-mérkőzéseken, egyetemi bálokon, s ilyenkor is bőven árasztotta érdeklődő embertársaira a derűs lényéből áradó emberszeretetet. Haladó szemléletű, a progressziót minden területen felismerő és érte küzdeni tudó, de a kompromisszumokat sem elvető személyiség volt. Kesztyűs Lóránd kedves és bohém személyiség volt, aki szívesebben vett részt focimérkőzéseken, mint taggyűléseken, vagy hivatalos reprezentatív összejöveteleken. Büszke volt humán műveltségére, amelyet a Debreceni Református Kollégium Gimnáziumában szerzett, és amelyet mindvégig gyarapított, s amelyből egy-egy ünnepi beszéd, tanévnyitó vagy doktoravató alkalmából bőszesen merített. Sajnos ezekből ma már csak egyet tudok idézni a későbbiekben, mert halála után az egész intézeti magánlevéltárát kiselejtezték, és teljes egészében megsemmisítették.

Milyen volt Kesztyűs professzor kapcsolata tanártársaival? A válasz erre az, hogy általában korrekt, baráti, sőt nagyon jó. Rendkívül tisztelte és gyermeki szeretettel fűződött Went István professzorhoz, volt intézetvezetőjéhez és tanítómesteréhez. Igen szoros lelki barátság kötötte Vályi Nagy Tibor professzorhoz, akivel ifjúságától kezdve mély barátságban élt. Korai, értelmetlen halálakor a gyászbeszédet Kesztyűs Lóránd rektor tartotta, és ma is emlékszem egyik mondatára, amely így hangzott: „lelkem job-bik fele távozott tőlünk”, miközben könnyei potyogtak a szeméből. Felejthetetlenek a minden péntek délután megtartott bridzs-partik Fornet Béla, Kettesy Aladár, Kulin László, Jakabfi Imre professzortársakkal, melyekre minden héten más-más intézetben került sor, így csak négyhetente élvezhettük a szenvedélyes kártyacsatákat és az elkerülhetetlen szópárbajokat, a hibákat az elkövetőkkel szemben. Külön mély barátság fűzte a Kossuth Lajos Tudományegyetemen Rapcsák András és Bognár Rezső akadémikusokhoz, akiket tudományosan is nagyra értékelt.

Munkatársait és beosztottjait tisztelte, érdemeiket elismerte és segítette pályájukon. Serkentette kutatásaikban és megteremtette azokat a feltételeket, hogy szinte valamennyi munkatársa tudományos minősítéshez jusson, és ha szükséges volt, ehhez megszerezte a külföldi, főleg nyugati országokban elnyerhető ösztöndíjakat (USA, Anglia, Svédország, Norvégia, NSZK, NDK). A Kórélettani Intézet perspektivikus kutatási eredményei és a fejlődés lehetőségei miatt is vonzotta a fiatal tehetségeket. Mindez az 1960–70-es években nem volt egyszerű és magától értetődő. Diplomás beosztottjait kötelezte a laboratóriumi szakvizsga letételére is. Széles nemzetközi kapcsolatot épített ki amerikai, angol, német, cseh, francia, orosz immunológus kutatókkal, akik szemé-

lyesen is meglátogatták a Kórélettani Intézetet (J. H. Humphrey, J. Sterzl, Z. Trinka, D. Cinader, J. Selye, F. Halpern, D. Stanworth, E. Park, Laki Kálmán, H. Ambrosius, A. G. Csucsalin, V. Zavazal, Jegorov úrhajós és mások).

Az orvostanhallgatókkal szintén jó, barátságos viszonyban élt. Minden tanévben az első kórélettani előadást ő tartotta meg. Az első órára ünneplőbe öltözött, s mint kérdésünkre kifejtette, ez számára szimbolikus tiszteletadás volt az újonnan érkező orvostanhallgatók szeretetteljes befogadására. Az orvostanhallgatók is tisztelték őt, magas szakmai színvonalú, logikus előadásait, szívesen hallgatták. Objektív vizsgáztatásait elfogadták. Idézni szeretném egy hozzám kézzel írt levelét, amely válasz volt az én laudációmra, amelyet Koppenhágából küldtem a 25. tanszékvezetői évfordulói tudományos ülés alkalmából, és amely kifejezi munkatársaihoz és a hallgatósághoz való viszonyát is.

„Édes Bélám ! (1973. V. 17. Debrecen) Tegnap kaptam meg nagyon megtisztelő és nekem rendkívül jóleső, baráti gratulációdát, jókívánásaidat. 25 év tényleg nagyon hosszú idő egy ember életében, közben megöregszik, érzi a kor (és a kór) súlyát, tudja, hogy ha jönnek is még szép napok, de a legboldogabbak már mögöttük vannak, egyre halványuló emlékké fakulnak. De hát az élet biológiai vastörvényei alól kivétel nincs, lázadás és zúgolódás nélkül bele kell bölcse nyugodnunk a változathatatlanba. Még egyszer nagyon hálásan köszönöm nemcsak leveled, hanem mindazt a sok segítséget, megértést, amit Tőled együttműködésünk alatt kaptam. Én nagyon tisztán érzem, hogy ha van is közöttünk most pár km távolság, Te azért gondolatban velünk vagy - elválaszthatatlanul. Különbem én megígérem, hogy biztosan gondolkodok rád holnap este. Gondol rád egyébként a hallgatóság is. Tegnap ballagott az V. évfolyam. A »Megismerni a kanászt« dallamára énekeltek az Intézet előtt. »Megismerni a kórtant pikáns akt szobráról, Allergiás malacáról, sok professzoráról, Kesztyűs, Csaba és Szilágyi ez a híres triász, Ha vizsgázunk Ő előttük a hideg is kiráz.« Te, pedig az »Oh Te drága Klementina« dallamára még egy strófát kaptál: »Oh Te drága Csaba Béla, csak tudnánk, hogy merre jársz, Megköszönjük neked, hogy oly szorgalmasan integrálsz.« Szeretettel ölel, csókol Lóri”

Az elengedhetetlen reggeli intézeti megbeszéléseken – a feketekávé és egy-egy szenvedélyes, bár tiltott cigarettaslukk mellett – őszintén osztotta meg gondolatait, terveit, kétélyeit és vívódásait diplomás munkatársaival, semmit sem titkolva el előttük. Magánélete éppoly nyitott volt, mint oktatáspolitikai vagy tudományos elképzelései. Más személyiségekről alkotott mértéktartó, az értékeket megbecsülő, de a hibákat sem takargató véleményét úgy adta elő, hogy azzal is példát mutatva neveljen bennünket. Ritkán volt indulatos és sértő, haragtartó pedig soha. Azonnal meg is bánta, ha valakit nagy ritkán emelt hangon megfeddett, kedveskedő modorával azonnal igyekezett korrigálni a maga által is elítélt indulati reakciókat. Csernyánszky Hedvig visszaemlékezése szerint

„Kesztyűs professzor intézeti tevékenységét egyszerre jellemezte a szigor és adott időben a liberalizmus. Mindnyájunkkal szemben atyai és segítőkész volt. Munkabírása töretlen volt életének utolsó éveit nehezítő betegsége ellenére is. Nem mondott le a hallgatók személyes szóbeli vizsgáztatásáról sem. Ismerte ugyan a divatos írásbeli vizsgáztatási módszereket, de véleménye szerint a hallgatónak élnie kell tudni a tanult nyelv speciális nyelvezetével. Ismerni akarta a vizsgázó asszociációs készségét, tárgyi tudását. Ragaszkodott ahhoz, hogy munkatársai közül valaki mindig jelen legyen a szigorlatokon, hogy a vizsgáztatási módszereiből tanulva jobban fel tudják készíteni a hallgatókat az aktuális szigorlatokra. Sajnos megrögzött dohányos volt. Egy-egy ilyen szigorlaton naponta akár 2 doboz Kosuth cigarettát is elszívott. A számtalan tantermi előadás mellett dékáni és rektori funkciói ellenére tartotta magát mestere, Went professzor instrukcióihoz az oktatói feladatokat illetően, mely szerint »felelőtlenül önhitt az a tanár, aki öt éves oktatási tapasztalat nélkül vállalkozik tankönyv elkészítésére, viszont kötelességmulasztó, ha tizenöt éves tanári tapasztalatait nem rögzíti írásban az egyetemi orvosképzés érdekében.«”

Mindennapjainkat azokban az időkben szigorúan regulálták. Elmaradhatatlan volt a napi újságbeszámoló, ezután gyakorlatok megtartása, a szombati referátumok és intézeti megbeszélések, amelyeken Kesztyűs professzor mindig részt vett. Délutánonként ellenőrizte jelenlétünket, bejárt egy-egy gyakorlat ellenőrzésére és szívesen adott tanácsot kísérletekhez is.

Kesztyűs Lóránd emlékezete

1979 augusztusában rendkívüli Egyetemi Tanácsülésen Karmazsin László rektor jelentette be Kesztyűs Lóránd halálhírét. Ezzel egy nagyszerű embert, tudóst, orvost, tudománypolitikusot és az egyeteméért oly sok áldozatot hozó és oly sok eredményt elért professzorát veszítette el örökre a Debreceni Orvostudományi Egyetem. A temetésen a gyászbeszédet dr. Karmazsin László rektor mondta el. Ebből az alábbiakat idézem:

„A Debreceni Orvostudományi Egyetem tanárait, hallgatóit, minden dolgozóját, a magyar orvosi közélet minden tagját lesújtó fájdalommal érte az a hír, hogy Dr. Kesztyűs Lóránd egyetemi tanár, a Kóréletteni Intézet igazgatója, állami-díjas kutató professzor 1979. augusztus 17-én rövid szenvedés után elhunyt.

Szeretett és nagyra becsült tanárunkat, tanítómesterünket, barátot, a közügyek szolgálatában lankadatlan elvtársunkat, az emberi bölcsesség és humánium tarsolyából oly bőkezűen adakozó embert, a humán és természettudományok mélységeit és csak ritka egyéneknek feltárulkozó szépségeit ismerő és művelő tudóst veszítettünk el, akinek élete, az alig 65 esztendő, fényes lánggal lobogott, majd, mint egy vízbe dobott fáklya, hirtelen ellobbant.”

Az életrajzi adatok után Karmazsin rektor így folytatta:

„Több évtizedes céltudatos tevékenységével intézetét az experimentális immunológia bázisává, nemzetközileg is ismert hazai központjává fejlesztette. A szó igazi értelmében vett iskolát teremtett, amelyben számos jól képzett kutató dolgozott és dolgozik ma is, tanítványai közül sokan szereztek doktori fokozatot, illetve kaptak egyetemi tanári megbízást.”

Karmazsin rektor ezek után felsorolta tudománypolitikai tevékenységét, majd így folytatta:

„Tudományos munkásságán kívül nagy gondot fordított oktató-nevelő munkájára is. Nemcsak lenyűgöző tudása, hanem kitűnő előadói készsége miatt is a legkedveltebb tanárok közé tartozott. Azt vallotta: nemcsak ismereteket kell tanítani, hanem ki kell fejleszteni ifjúságunkban olyan készségeket is, amelyek mögött világnézeti elkötelezettség és mély humanitás húzódik meg. Felbecsülhetetlen értéket jelentenek mindannyiunk számára a magyar nyelv szépségét nagy gonddal bemutató fogalmazásban írott tankönyvei, amelyek még hosszú évtizedeken keresztül hozzák vissza Kesztyűs professzor szellemi hagyatékát, és a sorok között mindig megtalálhatjuk mértéktartó szerénységét, bölcsességét, sajátos humorát, az élet szépségeiről vallott felfogását, az emberek, a betegek tiszteletét, és időt nem kímélő alkotó munkáját. (...) Részt vállalt az egyetem vezetési feladataiból is, mert úgy vélte - és ezt vallotta - hogy a társadalmi megbízatások és a vezetői tisztséggel járó felelősség hasznára van a tudósnak, gazdagítja szemléletét, életismeretét. Eredményes tevékenységét kormányzatunk számos elismeréssel honorálta: Kiváló Orvos, a Semmelweis és Went István Emlékérem, a Munka Érdemrend arany fokozatának kétszeres tulajdonosa. Kimondhatatlan, fájdalmas veszteség az egyetem minden dolgozója, a magyar tudomány, a közélet számára Kesztyűs professzor korai távozása. Nagy költőnk soraival veszünk tőle fájdalmas búcsút:

»Halott keze nem fog már tollat,
Behunytt szeme nem lát több éjszakát,
Örök világosság, kibomló égi láng,
Röppen felé a földi füstön át«

Kesztyűs Lóránd az I. sz. Belgyógyászati Klinikán súlyos diabetesben hunyt el. Nem akart még meghalni. A klinikára saját elhatározásából feküdt be, mint ahogy nekem a halálát megelőző héten mondta, „generáljavítással fel akarom erősíteni a szervezetemet” az új oktatási évad megkezdése előtt. Mindig disszimulált. Pedig tudta, hogy édesapjának is ugyanazt a lábujját operálták le diabeteses gangrena miatt, mint az övét.

Azt is elmondta, hogy két évvel túlélte édesapját, aki 62 éves korában halt meg ugyancsak diabetesben. Igen érdekes – ezért megemlítem –, hogy Kesztyűs ugyanannyi évet élt, mint szeretve tisztelt mestere, Went István.

Halála után a Kesztyűs iskola látszólag megszűnt. De még él néhány tanítványa, akik ápolják szellemi örökségét, és sohasem hagyják feledésbe merülni alkotó szellemiségének nagyszerű hagyatékait.

Kesztyűs Lóránd tanítványai közül új intézetekben folyik tovább a szellemi örökség átadása. Ilyen a Damjanovich Sándor akadémikus által vezetett Biofizikai és Sejtbiológiai Intézet, a Muszbek László akadémikus által vezetett Klinikai Biokémiai és Molekuláris Patológiai Intézet és a Fésüs László akadémikus vezette Biokémiai és Molekuláris Biológiai Intézet.

A MIT Kesztyűs Lóránd emlékéremet alapított, melyet kongresszusain ad ki a legnívósabb magyar immunológus kutatóknak.²⁰

A Kesztyűs Lóránd emlékérem.

Készítette Lapis András szobrász- és éremművész 1981-ben. A hátoldalon vérerecskében vörösvérsejtek és nyiroksejtek között ellenanyagokat jelképező fonalak

Kesztyűs Lóránd életműve tovább él nemcsak tanítványai és munkatársai körében, hanem a tágabb család a Magyar Immunológiai Társaság fiatal kutatóinak példaképeként is. Maradjon is így örökre. Az elmúlás, a gyász mindig szomorú, de az emlékezés mindig felemelő. Mindig azt vallotta, hogy nem az a fontos, hogy mi az utunk végcélja, hanem maga az út, amit életünk során megteszünk. Tekintsük ezt vezérfonalnak a mi életünkben is.

²⁰ A Kesztyűs Lóránd emlékéremmel kitüntetett immunológusok: 2022 Rajnavölgyi Éva és Sármay Gabriella, 2019 Czirják László és Kemény Lajos, 2013 Erdei Anna és Szekeres-Barthó Júlia, 2005 Falus András és Pálóczi Katalin, 2003 Dobozy Attila, 1999 Szegedi Gyula, 1996 Füst György, 1995 Merétey Katalin, 1994 Medgyesi György, 1990 Petrányi Győző, 1987 Földes István, 1984 Petrányi Gyula, 1981 Gergely János.

*Kesztyűs professzor életművének hatása napjainkban***Sipka Sándor**

Dr. Kesztyűs Lóránd, a kórélettan professzora, akadémikus a Debreceni Orvostudományi Egyetem (DOTE) életének egyik legjelentősebb alakja volt. Alapító dékánként, majd rektorként 1950-től a haláláig (1979-ig) formálta az intézményt. Országosan a Magyar Immunológiai Társaságban (MIT-ben, amit 1971-ben alapított), a Magyar Allergológiai és Klinikai Immunológiai Társaságban (MAKIT-ban, minek alapítását szorgalmazta), továbbá a Magyar Tudományos Akadémián nem születtek lényeges döntések ebben az időben az ő véleményének megkérdezése nélkül. Életművének, kutatói és intézet-/intézményvezetői teljesítményének értékeléséről több értékes írás jelent meg az elmúlt évtizedekben. Fontos és érdekes kérdés, hogy ezekből, továbbá a személyes hatásaiból mi él tovább napjaikban. Én őt a pályám elindító Mesterének tartom. A pályaválasztáskor a „kórélettan” és az „immunológia” választásában őt is választottam. A tantárgya és a tankönyve megalapozta az orvosi, kutatói és klinikusi gondolkodásomat. Az immunológia megismerése és művelése a léleletem lett. Kesztyűs Lóránd megértette és művelte a történelem egyik örök törvényét, hogy a nagy politikai fordulókban csak a kikerülhetetlen „újhoz” történő, realista, cselekvő elfogadás jelenti az egyetlen lehetőséget a sok régi „jónak” további éltetésére és megőrzésére. Ebben hasonlított Di Lampedusa *A párdúc* című, híres regényének főhősére, Salina hercegre. Minden munkatársa hálás lehet neki, hogy az adott körülmények között olyan munkahelyet, körülményeket teremtett, melyekben lehetőség volt színvonalasan dolgozni, fejlődni, a nagyvilággal szellemi és emberi kapcsolatokat ápolni. Megadta a laboratóriumi szakvizsga lehetőségét, ami sokunknak lett pályafordító eszköz. Gondoskodó, remek hangulatú, jó tradíciókat őrző, emellett nagy perspektívát nyújtó és megkérdőjelezhetetlen PROFESSZOR volt. Legmaradandóbb hatása szerintem az, hogy dr. Petrányi Gyula professzorral együtt az immunrendszer vizsgálatát máig ható, erős kutatási irányná tették Debrecenben mind az elméleti, mind a klinikai immunológia területén. Az általa alapított, ma is magas szinten működő MIT legnagyobb, életművet elismerő díja a „Kesztyűs Lóránd plakett”. Ugyanakkor a halála óta eltelt több mint 40 évben hatalmas változások történtek körülöttünk. Legelőször is az általa alapított DOTE mára már a hét kart egyesítő Debreceni Egyetem egyik kara lett. Ezt a változást ő is örömmel fogadná, úgy vélem. Fájlalná azonban, hogy az általa indított „kórélettan” tantárgy már nem része az „általános orvos” képzésnek. Ebben döntő ok az, hogy az utódja nem folytatta az ő útját, ami a Kórélettani Intézet megszűnéséhez vezetett. A jó hagyományok viszont két színvonalas, új intézetben élnek tovább. Egyrészt az önálló Immunológiai Intézetben, továbbá a tanítványai, dr. Muszbek László és dr. Fésüs László által alapított Laboratóriumi Medicina Intézetben, ahol a „kórélettani” megközelítés a modern diagnosztikát segíti. Fial munkatársai közül elsőként dr. Damjanovich Sándornak, későbbi akadémikusnak lett lehetősége új intézet alapítására. A Biofizikai Intézet-

ben azóta is, több évtizede már, a legkorszerűbb eszközökkel nemzetközi szintű elméleti és klinikai immunológiai kutatás folyik. Kesztyűs Profnak a dr. Laki Kálmán professzorral kialakított nagyon szerencsés együttműködése vezetett ahhoz, hogy a bethesdai National Institutes of Health (NIH, USA) laboratóriumában tanulhatott és dolgozhatott több fiatal „kórtanász”. Ezekből később dr. Muszbek László, a Laboratóriumi Medicina Intézetben a XIII-as faktor, dr. Fésüs László a Biokémia Intézetben a szöveti transzglutamináz kutatásából lett akadémikus, és Debrecenben nemzetközi szintű kutatásokat fejlesztettek ki. Dr. Kávai Mária a III. Belgyógyászati Klinika Immunológiai Laboratórium Szegedi Gyula akadémikus mellett az SLE kutatásban folytatta nemzetközi szintű, a Kesztyűs Lóránd és Csaba Béla mellett megkezdett vegyészeti vizsgálatait. Nekem, a Kórélettani Intézetben kialakult nehézségek idején dr. Szegedi Gyula akadémikus ajánlott nagyszerű új lehetőséget, hogy legyek a Regionális Immunológiai Laboratórium vezetője. Harminc éven át, életem legproduktívabb korszakát éltem át itt. Az MTA doktori értekezésemet a még a Kórélettanról hozott téma folytatásából írtam, a foszfolipáz A2 enzimekről, majd ezek kapcsolatáról protein kináz C (PKC) enzimekkel az SLE-ben. Ezen munkáim gyökerei a fiatalkori, kórtanász megfigyeléseimhez kapcsolódtak. Az adenzinhez kapcsolódó kilenc cikkem forrása is az első sikeres, önálló, új kísérleti megfigyelésem, melyben poliadenil savval fokoztam tengerimalacokban egy allergiás bőrgyulladást két év útkeresés után. Ebben benne volt Lóri bácsi kutatói nevelési elve, hogy hagyni, de segíteni is kell a fiatal, hogy találja meg a saját irányát. Ha ugyanis ez megvan, akkor már az „aprócska felfedezés varázsa” is olyan erős, hogy a kellően becsúgyó, kitartó személyből nagy valószínűséggel nevel valamilyen szintű, de biztosan tudományos kutatót. Erre láttam a példákat a már említetteken kívül több külföldre került egykori kollégánál is, mint dr. Csákó György, dr. Sümegi János vagy dr. Ábel György, akiből az Egyesült Államokban lett neves kutató. Kesztyűs Lóránd nagyvonalúsága több klinikusnak vagy kutatónak folyamatosan biztosított lehetőséget a kandidátusi fokozathoz szükséges kísérleti munkáihoz.

Az 1949-ben, a hároméves terv keretében (Neki) épült, egykori vörös téglás Kórélettani és Mikrobiológiai Intézet helyén most egy modern, korszerű épület ad helyet a laboratóriumi medicinának és mikrobiológiának. Az én sorsom azonban a vörös téglás épülethez kötődik. A felvételi írásbelimet a tanteremben írtam. Itt hallottam előadni Kesztyűs Profot remek mondataival, amint a terem két oldala között lépked. Én is sok szerepben, sokszor megfordultam benne. Az állatműtők, a laborom, az első íróasztalom, a stimuláló kollegiális légkör mind-mind tekinthető Kesztyűs Lóránd ajándékának számomra. Most egy másik, nagyon kedves egyetemi dolgozószobában köszönöm meg ezt Neki. Ő így él bennem, velem a mai napig.

*Egy volt tanítvány szubjektív gondolatai Kesztyűs Lóránd akadémikusról***Muszbek László**

1966-ban az orvostudományi egyetem befejezése után léptem át először a Debreceni Orvostudományi Egyetem Kórélettani Intézetének a kapuját mint egyetemi gyakorlatnok. A valóság azonban az volt, hogy akkor már három éve Csaba Béla (akkor docens) szakköröseként gyakran megfordultam az Intézetben, amint azt Szigeti Laci barátommal közösen írt két pályamunkánk is bizonyítja. Kesztyűs professzorral igazán akkor találkoztunk először, amikor szakkörösként bejelentkeztünk, hogy végzés után az Intézetben szeretnénk dolgozni. A dolgozószobájában lezajlott beszélgetés inkább invitáló, mint instruáló jellegű volt, erősítette bennünk azt az érzést, hogy itt szívesen látnak. Itt említem meg, hogy Kesztyűs professzor dolgozószobájának ajtaja mindig nyitva volt, mintegy jelezve, hogy bármikor betérhetünk egy személyes megbeszélésre. Ezzel persze gyakornokként nem igazán mertünk élni, de a későbbiekben, alkalmakként, fiatal tanársegédként, adjunktusként azok számára, akik nem voltak hivatalosak a reggeli vezetői kávézásra, lehetőséget teremtett a közvetlen kontaktusra.

A tudományos munkát Csaba Béla irányításával a biogén aminoknak (hisztamin/ szerotonin) az anaphylaxiás-allergiás reakciókban játszott szerepével kezdtem. Ez később kiegészült a szénhidrát anyagcsere és az immunreakciók iránti érzékenység kapcsolatának vizsgálatával, ezen a területen védtem meg a kandidátusi értekezésemet 1973-ban. Kesztyűs professzor szelleme, személyisége az Intézetben egy felszabadult tudományos légkörre jelentett garanciát, amelyben a fiataloknak lehetőségük volt kipróbálni saját elképzeléseiket. Ennek a szellemnek a másik, fiatalok számára nagyon fontos, a 70-es években szokatlan megnyilvánulása volt, a nemzetközi kapcsolatok, beleértve a „nyugati, kapitalista” országokat is, kifejezett támogatása. 1973-ban így kerültem az USA National Institute of Healthbe Laki Kálmán professzor meghívására, ami egy életre szóló élményt és barátságot eredményezett. Kesztyűs professzor lehetővé tette, hogy intézetünkben tanulmányutak keretében mások is kihasználhassák ezt a kapcsolatot. Egyéves tanulmányutamról hazatérve felvetődött az a kérdés, hogy hogyan tovább, mivel folytassam tudományos munkámat. A korábbi itthoni témámhoz térjek vissza, vagy az USA-ban elkezdett kontraktilis fehérjék és a vérárvadás-kutatás folytatásának próbáljam Debrecenben megteremteni a lehetőségét. Ez a döntés Kesztyűs professzoron múlt, aki – nagy megkönnyebbüléssel vettem tudomásul – az utóbbi mellett döntött és ígért meg hozzá támogatást. Ez teremtette meg itthoni önálló kutatói pályám elindulásának a lehetőségét, amiért örökre hálás vagyok.

Kesztyűs professzor tudományos eredményeinek és kutatói pályafutásának az összegzése messze meghaladja egy ilyen rövid visszaemlékezés kereteit, melynek ráadásul nem is ez a célja. Mégis meg kell említeni, hogy a hormonok hatását gátló antitestek, a flavin enzimek és az izomfehérjék antigén tulajdonságainak vizsgálata, valamint az immunitás és az idegrendszer kapcsolatára vonatkozó megállapításai az adott szakte-

rület jelentős eredményei. Ugyanakkor talán egyetérthetünk Szent-Györgyi Albert véleményével, amit egy magánbeszélgetésünkön fejtett ki, hogy Kesztyűs „Lóri” kiváló képességű kutató volt, akinek tudományos pályája még eredményesebb lehetett volna, ha a kutatástól nem vonják el hivatali és szervezési, köztük tudományszervezői teendői.

A kutatói pálya és az intézetvezető munka eredményességét a publikált eredményeken kívül, vagy azokkal együtt jó néhány egyéb paraméter is minősíti. Ezek közül az egyik legfontosabb az intézetében vezetése alatt felnevelkedett kutatók száma, minősége és karrierje. Ha most visszatekinthetne arra a kutatói/oktatói garnitúrára, amely intézetében dolgozott, felnevelkedett, vagy akár csak elkezdte pályája kiteljesedését, Kesztyűs Lóránd nagyon büszke lehetne arra, amit alkotott. Rajta kívül az intézet volt tagjai közül további hárman a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagjai lettek. Most bajban lennék, ha fel kellene sorolnom az intézethez kapcsolódó tudomány doktorait és az egyetemi tanszékvezetőket. Számuk meghaladja a 10-et, ami a Kórélettani Intézetet az egyetem egyik legeredményesebb utánpótlás-nevelő képzési helyévé tette. Kesztyűs professzor nem kényszerítette ki a teljesítményt, de megbecsülte. Már habitusából következően is oldott légkör, vidámság uralkodott körülötte. Emlékszem, engem egyszer (jogosan) tolt le, amikor a Magyar Élettani Társaság egyik kongresszusán egy olyan előadáshoz szóltam hozzá, melynek ő is társszerzője volt, és én ezt nem vettem észre. Hazafelé a gépkocsiban kaptam meg a fejmosást, amelynek szigorúságát csökkentette, hogy útközben betértünk egy pohár borra az egyik csárdába.

A Kórélettani Intézetet egyfajta multifunkcionalitás jellemezte. Az Intézet talán legkevésbé élettani volt. Ugyanakkor a hazai immunológiai kutatások úttörőjeként a Magyar Immunológiai Társaság és a Magyar Allergológiai Társaság megalakításában alapvető szerepet játszott, e két tudományos társaság első elnöke Kesztyűs Lóránd volt. Az Intézetben volt a melegágya a későbbi nagyhírű Biofizikai Intézetnek, első vezetője Damjanovich Sándor akadémikus is innen került ki. Az Intézetben komoly biokémiai kutatások is folytak, nem véletlen, hogy a Biokémiai Intézet későbbi vezetője is ehhez az intézethez kötődött. Az Intézet felelős volt a laboratóriumi diagnosztika szakvizsga lebonyolításáért is. Jóllehet rutindiagnosztikai tevékenység az intézetben alig történt, a gyakorlati oktatásban a laboratóriumi diagnosztika kiemelt szerepet kapott. Kesztyűs Lóránd kivételes egyénisége még úgy-ahogy tudta uralni ezt a sokoldalúságot, de az Intézet kebelében létrejött, otthonra talált új diszciplínák szétfeszítették ezt a keretet. A Kórélettani Intézet közvetlen utódjának az Immunológiai Intézet, a Klinikai Kémia Intézet (ma Laboratóriumi Medicina Intézet) és Klinikai Fiziológiai Tanszék tekinthető, de mint említettem egyes szeletei átkerültek a Biofizikai és Biokémiai Intézetekbe is. Ezenkívül a III sz. Belklinikán működő Regionális Immunológiai Laboratórium diagnosztikai és tudományos tevékenysége is a Kórélettani Intézetben nyert megalapozást.

Kesztyűs Lóránd a Debreceni orvosképzés emblematikus alakja volt, és hitem szerint még ma is az. Több kiadást megért Kórélettan tankönyvén generációk nevelődtek fel. Kristálytisza logikájával, széles körű tudományos megközelítésével, olvasmányos stílusával az általam ismert tankönyvek közül kiemelkedett. Az újabb kiadások előtt

nagy gonddal építette be a tudományos orvoslás legújabb eredményeit. Büszke volt erre a tankönyvre, de el tudta fogadni a ritkán előforduló jogos kritikát is. Nagyon jellemző az, ami az egyik vizsgán történt, ahol én is bent ültem mint csoportvezető. Az addig kiválóan teljesítő hallgató egy képletet nem úgy írt fel, ahogy az a tankönyvben szerepelt. A hallgatók figyelmét pont én hívtam fel arra, hogy ez a képlet (nyomda)hibás. A vizsgázó emiatt a „tévedése” miatt kapott 4-est a megérdemelt 5-ös helyett. Kesztyűs professzor érezte, hogy itt valami nincs rendben, elővette a könyvét, és ránézve a nyomtatott képletre, rögtön (rendkívül gyors felfogása és éles esze volt) ő is felismerte a hibát. Gyorsan a hallgató után küldött, akinek megköszönte a felismerést, és 5-ösre javította az érdemjegyét.

Kesztyűs Lóránd egyetemünk nagy formátumú oktatója és kutatója volt, akire, ha az egyetemi szoborparkban elsétálok mellszobra mellett, mint volt tanítvány, ma is nagy tisztelettel emlékezem.

Kapcsolódások Kesztyűs Lóránd életpályájához

Fésüs László

Szakmai életpályámat számos ponton befolyásolta közvetlen vagy áttételes módon Kesztyűs Lóránd személyisége, tudományos munkássága, egyetemtörténeti jelentőségű intézet- és intézményvezetői tevékenysége.

Medikus éveimből ötnek az idején Kesztyűs Lóránd volt a DOTE rektora, tőle vettem át az orvosi diplomámat 1972 szeptemberében.²¹ Előadói igényessége és következetes vizsgáztató híre mellett közismert volt jó viszonya a hallgatósággal. Ezt személyesen is alkalmam volt több ízben is tapasztalni, így a hallgatóság és az egyetem vezetése közötti megbeszéléseken, az évenként megrendezett medikus napi professzor–diák futballmérkőzésen ellene játszva (azokon mindig vállalta a játékot), vagy több alkalommal az első évesek gólyabáljában, ahol hallgatói szervezőként biztos lehettem abban, hogy a tradícióknak megfelelően rektorként azt megnyitja tánccal is (abban az időben a lányával). Ezekre is emlékezve, több évtizeddel később rektorként a hallgatói egyeztetésekre különleges figyelmet fordítottam (a hallgatói önkormányzat elnöke rektori vezetői értekezletek állandó résztvevője lett), és mindig örömmel vállaltam a medikus napi és a gólyabáli felkéréseket.

A DOTE-n nagyon erős tradíciói voltak (és vannak az orvoskaron ma is) a tudományos diákkörnek. A kórélettan szigorlatom után a gyakorlatvezetőm, Muszbek László meghívott a Kórélettan Intézetbe diákkörösének, ami az anaphylaxiás sokk kutatásában pályamunkákhoz, országos diákkonferencia előadásokhoz, végül ahhoz veze-

²¹ Ekkor volt 50 éve annak, hogy orvosokat avattak Debrecenben; 1922-ben öt végzett hallgató kapta meg diplomáját, közülük hárman 1972 szeptemberében jubileumi aranydiplomát vehettek át.

tett, hogy végzés után tanítványként ebben az intézetben kezdtem el oktató-kutató egyetemi pályafutásomat. Döntésemben meghatározó súlya volt két dolognak: egyrészt az intézet kiemelkedő kutatási infrastruktúrával és modern molekuláris módszertani eszköztárral rendelkezett, másrészt vonzó volt az intézet belső világa, ahol nyílt szakmai viták zajlottak, a fiatal kutatók az akkori időben szokatlanul korán önállóvá válhattak (ilyen volt Muszbek László kutatócsoportja is, ahová csatlakoztam). Később a Biokémiai Intézet (átnevezés után Biokémiai és Molekuláris Biológiai Intézet) igazgatójaként (1993–2013) alkalmam volt hasonló szellemiségű, önálló kutatócsoportokon és korszerű kutatási háttéren alapuló intézetet kialakítani.

Orvosavatás 1972-ben. Balról jobbra: Csaba Béla (mögötte Bolodár Alajos), Kesztyűs Lóránd, Móri József és Petrányi Gyula

A Kórélettani Intézetnek a Szent-Györgyi tanítvány Laki Kálmánnal kialakított kapcsolata (amelyben nagy szerepe volt Kesztyűs Lórándnak) tette lehetővé hogy 1976–77-ben Fogarty ösztöndíjjal az USA Nemzeti Kutatási Intézetében (NIH) dolgozhattam, ahol a fehérjéket keresztköti transzglutamináz enzimmel kapcsolatos akkori vizsgálataim évtizedekre meghatározták kutatási témámat. Az akkori kísérletek egyikénél, hasonlóan Kesztyűs és munkatársai *Nature*-ben 1949-ben leírt (fent már idézett) megközelítéséhez, antitestek segítségével jellemeztük a szövet transzglutamináz enzimet;²² megfigyeléseinknek később újra jelentősége lett, amikor kiderült, hogy a transzglutamináznak a lisztérzékenység (coeliakia) molekuláris pathomechanizmusában meghatározó szerepe van.²³

Amikor 2008-ban, már akadémikusként, a Magyar Tudományos Akadémia Tudományetikai Bizottsága elnökévé választottak, több más tapasztalatom mellett a Kórélettani Intézetben a 70-es években velem történt eset is fontos szerepet játszott abban,

²² FÉSÜS L., LAKI K., Two antigenic sites of tissue transglutaminase, *Biochemistry*, 1977, 16, 4061–4066.

²³ KIRÁLY R., VECSEI Z., DEMÉNYI T., KORPONAY-SZABÓ I. R., Coeliac autoantibodies can enhance transamidating and inhibit GTPase activity of tissue transglutaminase: dependence on reaction environment and enzyme fitness, *Journal of Autoimmunity*, 2006, 26, 278–287.

hogy kezdeményezéseimre és szerkesztésemmel elkészült az MTA történetének első, ma is érvényben lévő Tudományetikai Kódexe.²⁴ Pályakezdként véletlenül tudtam meg, hogy még nem közölt legfrissebb kutatási eredményeim változtatás nélkül benne vannak nem a kutatócsoportunkban dolgozó tanársegéd publikálásra előkészített kéziratában. Kesztyűs professzorhoz fordultam, aki nagyon határozottan és egyértelműen intézkedett; az eredményeimet én publikálhattam, az érintett kutató rövidesen távozott az intézetből (később elismert szakorvos lett). A 2010-ben megjelent kódex hivatalos használatát időközben sok egyetem is átvette, többek között a Debreceni és a Semmelweis Egyetem.

Kesztyűs professzor a Debreceni Tudományegyetem utolsó orvostudományi dékánja volt, majd 1951-ben a megalakuló DOTE első vezetője lett. Közel öt évtizeddel később, 1999-ben, a DOTE utolsó (Muszbek László 1995–1999 közötti rektori ciklusát követő), majd a 2000-ben megalakuló, többkarú Debreceni Egyetem első megválasztott rektora lettem. Bár az intézményi kiválás, függetlenné válás, falak építése egészen más feladat, mint az összeolvadás, az intézmények integrálása, a falak lebontása, mégis összeköti azokat a szakmai értékek megőrzéséért, az orvostudomány, a kutatómunka, a klinikai ellátás fejlődésének biztosításáért való felelősségvállalás fontossága az adott körülmények és lehetőségek között. Kesztyűs példája is előttem volt, amikor hozzá hasonlóan egyetemi oktatói és kutatói munkám mellett több mint 10 évet vállaltam, dolgoztam egyetemi vezetőként. Ő a DOTE megalakulásának 25. évfordulóján készült visszaemlékezésében²⁵ foglalta össze a fentiekben Csaba Béla által már részletesen ismertetett eredményeket, majd ezt írta:

„...a Debreceni Orvostudományi Egyetem megalakulásakor 1950-1952. évi dékánágom alatt a rossz értelemben vett egyetemi autonómia megszüntetése és letörése volt a feladatom az egyszemélyes felelős vezetés megvalósításával. 20 esztendővel később pedig (...) az őszinte kritikai szellem megvalósítása, a társadalmi önismeret tudat fejlesztése oktatóink, dolgozóink és hallgatóink körében ma elsőrendűen fontos feladatunk.”

A 2000-ben megvalósult debreceni egyetemi integráció, amely a DOTE 1951. évi kiválásához hasonlóan kormányzati döntés eredménye volt, nem járt autonómiaszűkítéssel. Lehetővé vált a Debreceni Egyetemen több mint egy évtizedig jelentős autonómiával működő Orvos- és Egészségtudományi Centrumának (DEOEC) létrehozása (történetének első feldolgozása megtörtént²⁶), amelyet hat évig (2001–2007) módomban

²⁴ *Tudományetikai kódex*, Magyar Tudományos Akadémia, 2010, Budapest, felelős szerkesztő Fésüs László.

²⁵ Kesztyűs Lóránd, *Visszaemlékezés a Debreceni Orvostudományi Egyetem megalakulására*, *Népegészségügy*, 1976, 57, 71–76.

²⁶ *A 100 éves Debreceni Egyetem egyik fiatal centruma: a 12 éves, ötkarú Orvos- és Egészségtudományi Centrum*, 2012, Debreceni Egyetem Orvos- és Egészségtudományi Centrum, szerkesztette Módos László és Fazekas Bálint Ágnes.

volt annak elnökeként vezetni. A DEOEC meg tudta őrizni a DOTE szakmai értékrendjét és szellemiségét. Létrehozta a Fogorvostudományi, Gyógyszerésztudományi és Népegészségügyi karokat új épületekkel. Az integrációs folyamatba megvalósult modern Élettudományi Épületbe kerültek a biokémia, a biofizika, a humángenetika, az immunológia intézetei. Jelentős klinikai fejlesztések történtek (többek között az „Augusztá” új kardiovaszkuláris központ megvalósítása, a Gyermekklinika bővítése, modern nukleáris medicina és képalkotó technológiák telepítése, a Kóréletani és a Mikrobiológiai Intézet helyén új diagnosztikai tömb építése a Laboratóriumi Medicina, a Mikrobiológia és a Genomika számára). Decentralizált működési modellel biztosította a korszerű klinikai ellátás stabil gazdasági hátterét. Jelentősen növelte a külföldi hallgatói létszámot, nemzetközi akkreditációt szerzett az orvoscépzésnek.

*A Kóréletani és Mikrobiológiai Intézetek helyén épült,
2012-ben átadott In vitro Diagnosztikai Tömb*

A DEOEC 2005-ben kezdeményezésemre professzori szoborparkot hozott létre, ahol az évek során megjelentek a debreceni orvoscépzés nagy formátumú alakjainak szobrai.²⁷ Itt került felállításra 2008-ban Kesztyűs Lóránd mellszobra is, amely a DOTE volt főépületére néz, ahonnan 11 éven át vezette az intézményt, megalapozta annak tekintélyét a klinikai orvoslásban, az orvoscépzésben és a tudományos kutatásban – évtizedekre példát és stabil viszonyítási pontot adva az őt követő intézményvezetői generációk számára.

²⁷ A 2022-ig elkészült professzorszobrok: Tankó Béla biokémikus, Krompecher István anatómus, Sántha Kálmán ideggyógyász-idegsebész, Went István élettanász, Endes Pongrác korbonctanász, Kettesy Aladár szemész, Jeney Endre közegészségtanász, Petrányi Gyula belgyógyász, Szodoray Lajos bőrgyógyász, Hüttl Tivadar sebész, Elischer Gyula radiológus, Fomet Béla belgyógyász, Kenézy Gyula szülész-nőgyógyász szobra.

*A Keszttyűs Lóránd-szobor.
Györfi Sándor Kossuth-díjas szobrászművész alkotása*